

Tisdagen den 10 Maj 1870.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades 4 protokollsutdrag för den 9 dennes och protokollet för den 27 sistlidne April f. m.

Upplästes ett så lydande läkarebetyg:

Att Brukspatronen, Kommendören m. m. Robert Montgomery-Cederhjelm lider af akut gikt m. m., och att han till följe härafi dag är urståndsatt, att i Riksdagens Första Kammare sig infinna, intygar under edelig förpligtelse.

Stockholm den 10 Maj 1870.

J. M. Lemchen.
Med. D:r Ch., Mag.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 e m.

Anställdes omröstning, jemlikt 65 § Riksdags-ordningen, öfver följande, af Stats-Utskottet i dess Memorial N:o 69 föreslagna och af båda Kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller Kongl. Maj:ts nådiga Proposition att Riksdagen måtte medgifva, det Göta kanalbolag må ega, att af bolagets till säkerhet för kanalens framtida underhåll i Riksgälds-kontoret innestående fond, 140,889 Riksdaler Riksmünt, lyfta Etthundratusen Riksdaler för att användas till betalning af bolagets aktier i Kinda kanalbolag, mot det att Göta kanalbolag i stället uti Riksgälds-kontoret deponerar sina ett tusen aktiebref i Kinda kanalverk å sammanlagdt enahanda belopp och med rättighet för Göta kanalbolag att, i stället för räntan å ofvanberörda 100,000 Riksdaler, lyfta fallande utdelningar på dessa aktier, samt att framdeles, i fall omständigheterna der-

till föranleda, åter i Riksgälds-kontoret insätta sagda penningebelopp mot aktiebrevens utbekommande, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kongl. Maj:ts uti berörda nådiga Proposition gjorda framställning blifvit af Riksdagen afslagen.

Vid voteringens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—78;

Nej—27.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades samt afsändes till Andra Kammaren; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollsutdrag N:o 247, som upplästes och hvaraf inemfades, att omröstningen derstädes utfallit med 48 Ja och 108 Nej, samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 126 Ja och 135 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Anställdes omröstning, jemlikt 65 § Riksdags-ordningen, öfver följande, af Banko-Utskottet i 4:de punkten af dess Memorial N:o 9 föreslagna och af båda Kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som vill godkänna Utskottets i punkten 20:o) af dess Memorial N:o 8 framställda, af Andra Kammaren gillade förslag till lydelse af ett stadgande, afsedt att träda i stället för nuvarande §§ 51 och 53 i Banko-reglementet, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har, i enlighet med Första Kammarens beslut, Riksdagen, med bifall till förevarande punkt 20:o) i öfrigt, förklarat, att det i 1:a momentet omförmälda förslag skall bibehållas vid sitt nuvarande belopp, 9,600,000 R:dr, samt att, till följd häraf, de i 2:a momentet upptagna summor skola utbytas emot de belopp, som finnas intagna i § 53 af gällande reglemente, eller

för diskontkontoret i Stockholm	5,750,000: —
„ lånekontoret i Göteborg	2,450,000: —
„ d:o i Malmö	1,250,000: —
„ d:o i Wisby	150,000: —

Vid voteringens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 23;

Nej — 85.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades samt afsändes till Andra Kammaren; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp

lopp ett protokollsutdrag N:o 248, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 112 Ja och 46 Nej, samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 135 Ja och 131 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i enlighet med ja-propositionens innehåll.

Anställdes omröstning, jemlikt 65 § Riksdags-ordningen, öfver följande, af Banko-Utskottet i 6:te punkten af dess Memorial N:o 9 föreslagna och af båda Kamrarne godkända voteringsproposition:

Den som, i enlighet med Andra Kammarens beslut, vill godkänna de af Utskottet uti punkterna 24:o och 30:o af Memorialet N:o 8 afgifna förslag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, komma till följd af Första Kammarens beslut, punkten 24:o samt de delar af punkten 30:o hvarom nu är fråga, att erhålla följande lydelse, nemligen:

Punkten 24:o). För de summor, som lyftas eller insättas å kassakreditiv, beräknas å kreditiven till Riksgälds-kontoret, Manufaktur-diskonten och Jernkontoret samt till sparbanker fyra procent. Räntan å öfriga kreditiv ega Fullmäktige att, med afseende å penningeställningen, bestämma.

samt *Punkten 30:o) Mom. 1.* Kassakreditiv får beviljas åt sparbanker, som äro försedda med stadgar, stadfästade af vederbörlig myndighet, enskilda personer samt bolag, med undantag af sådana, som drifva bankrörelse med eller utan rätt att utgifva egna banksedlar.

Kreditiv beviljas på högst ett år i sender; och skall för kreditivet ställas sådan säkerhet, som af vederbörande styrelse godkännes,

Mom. 2. Inträdesafgift, beräknad i viss procent af kreditivsumman, bestämmes af Fullmäktige. Sparbanker vare från sådan afgift befriade.

Mom. 4. Såsom kreditiv må beviljas åt Stockholms stads sparbank högst 50,000 R:dr, åt Göteborgs sparbank högst 20,000 R:dr, åt hvar och en af öfriga sparbanker, som till kreditivs erhållande sig anmäler, högst 10,000 R:dr, samt åt bolag högst 100,000 R:dr.

Vid omröstningens utgång befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 21;

Nej — 86.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades samt afsändes till Andra Kammararen; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollsutdrag N:o 249, som upplästes och hvaraf inhämtades, att omröstningen derstädes utfallit med 129 Ja och 32 Nej, samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits ut-

göra 150 Ja och 118 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i enlighet med ja-propositionens innehåll.

Anställdes omröstning, jemlikt 65 § Riksdags-ordningen, öfver följande, af Banko-Utskottet i 7:de punkten af dess Memorial N:o 9 föreslagna och af båda Kamrarne godkända voteringsproposition:

Den som, i enlighet med Utskottet, af Första Kammaren gillade förslag, vill, att mom. 6 af § 64 i nu gällande reglemente skall ur blifvande reglemente uteslutas, röstar.

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i enlighet med Andra Kammarens beslut, förklaradt, att nyssnämnda moment skall i blifvande reglemente oförändradt bibehållas.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 17.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades samt afsändes till Andra Kammaren; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollsutdrag N:o 250, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 41 Ja och 116 Nej, samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 131 Ja och 133 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i enlighet med nej-propositionens innehåll:

Föredrogs änyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 7 och 9 dennes bordlagda Utlåtande N:o 9, i anledning af remiss utaf Andra Kammarens protokollsutdrag N:o 208, med delgifvande af Andra Kammarens beslut i fråga om förändrad plan för undervisningen vid rikets elementarläroverk.

Herr Bergstedt: Jag måste på förhand bedja, att Kammaren ej måtte blifva alltför otålig, i fall jag skulle blifva något vidlyftigare med hvad jag har att säga. Detta lilla betänkande innehåller nemligen så många stora grundsatser, och jag skulle dessutom anse det vara högst illa, om Första Kammaren med allt för stor brådska expedierade en sak, hvilken, såsom bekant, varit föremål för så stort intresse inom Andra Kammaren, att ett dess Tillfälliga Utskott syselsatt sig med frågan i tre månader.

I afseende på första punkten, har jag intet annat att yrka än bifall. Jag tror, att, med allt erkännande af den möda och den omsorg Andra Kammaren nedlagt på denna fråga, dess Utskott likväl

ej kunnat komma till annat resultat. Jag tror också, att Utskottet fullständigt framställt skälen för sitt styrkande. Likväl skulle jag vilja göra en reservation mot Utskottets motivering, då Utskottet säger, att i det sätt, på hvilket vår elementarundervisning för närvarande är ordnad, åtskilligt förekommer, hvilket torde förklara och i någon mån väl äfven berättiga de vid hvarje riksdag återkommande framställningar om detsammans ordnande på ett annat, enligt motionärernes förmenande, för lärjungarne och undervisningen mera tillfredsställande sätt; och vidare att dessa önsknings fått sitt fullständiga uttryck i den motion, som vid innevarande riksdag blifvit väckt af Herr Rundbäck och gifvit upphof till de beslut i frågan, som Andra Kammaren fattat. Jag lemnar derhän, huru fullständigt detta uttryck är, och nöjer mig med förklaringen, att jag anser det under närvarande omständigheter ooutagligt.

I afseende på andra punkten är jag af olika mening med Utskottet, nemligen beträffande det resultat, hvartill Utskottet kommit. Jag vill ej förneka, att uti motiveringen för Utskottets tillstyrkande ingår åtskilliga tankar, som äro högst behjertansvärda, samt att det finnes en oro hos folket i afseende å ändamålsenligheten af den plan, efter hvilken undervisningsväsendet är ordnad. Men jag tror, att, då Utskottet sedermera talar om, att det skulle vara de förändringar, som egt rum sedan år 1856, hvilka bidragit att rubba tron på sjelfva riktigheten af de grundsatser, på hvilka skollagen är uppförd eller åtminstone på dessas fulla ändamålsenlighet för vårt folk och våra förhållanden, så har Utskottet mera rätt än Utskottet vill hafva; men rätt emot andra än dem, hvilka Utskottet vill göra ansvarigt för denna oro. Det är ganska illa, att den Svenska elementarundervisningen på kort tid undergått så stora omkastningar, för att icke säga onstörtningar, att tron på dess stabilitet är borta, men detta är Svenska folkets fel, föräldrarnas fel, och det är Riksdagens fel, ty under de sista ståndsriksdagarne hade den föreställningen fått insteg, att det var en slags rättighet för hvarje stad att få ett fullständigt läroverk, eller åtminstone ett två- eller femklassigt. Deraf uppkom det stora missförhållande, som jag djupt beklagar, nemligen att landet är öfverfullt med fullständiga läroverk. Så finna vi, om vi kasta en blick öfver Mälardalen, att fullständiga läroverk finnas i alla dess medelstora städer. Detta kan ej vara naturligt och denna missförstådda frikostighet har också medfört sitt straff. Jag tillstår, att såsom botemedel häremot någon gång föresväfvat mig en återgång till de gamla apologistkolorna och gymnasierna. Jag tror, att en mycket frisk kärna fanns i denna gamla stam; och att de parasitväxter, som utvuxit derpå, lätt skulle kunnat utrotas. Men sedan man väl huggit ned stammen, är det för sent att skrapa bort mossan. Jag anser derföre, att vi böra tillse hvad som är att göra, men noga vakta oss för att vidtaga åtgärder, som snart skulle befinnas mindre kloka.

Hvad sjelfva den kritik angår, som Utskottet i ett pregnant språk på en enda sida egnat Andra Kammarens förslag, så kan jag ej heller säga, att den i allt är fullkomligt befogad. Der talas om öfverausträngning i skolorna. Att en sådan i enstaka fall existerar är

utan tvifvel, ehuru jag ej tror, att den är så allmän, som man påstår. Der talas vidare om saknaden af en afslutningspunkt för de alumner, som vilja afgå från skolan utan att fullständigt genomgå henne. Jag tviflar mycket på att alla de anmärkta bristerna rättvisligen kunna kastas vare sig på Regeringen eller Riksdagen. Det är det gamla onda, hvori samhället är delaktigt, och — jag beklagar det — solidariskt delaktigt. Saken är den att föräldrarna kasta barnen helt och hållet på skolan, för att göras färdiga för lifvets behof, utan att sjelfva vårda sig om dem. Föräldrarna abdikera från rättigheten att bestämma öfver sina barn till förmån för skolan, och när man abdikerar, får man alltid en tyrann. Detta förhållande kommer att fortfara ända till dess föräldrarna sjelfva taga kraftigare del i skolans angelägenheter. Jag hoppas för min del, att den tid skall komma, då folket genom sina naturliga organer, eller genom sina församlingar, när de blifva sådant vuxna, skall utöfva ett välgörande inflytande på skolan. När för 2 år sedan skolfrågan var före vid Riksdagen och ett af Andra Kammaren tillsatt Tillfälligt Utskott hade behandlat en omfattande motion i ämnet och nämnda Kammare i anledning deraf fattat ett beslut, som remitterades till handläggning af ett Tillfälligt Utskott inom denna Kammare, hvaraf jag var ledamot, förekom bland de af Andra Kammaren framställda önskningsmål en punkt, som var oändligen vigtig, men som vållade Utskottet stor förlägenhet hvad det skulle göra med, nemligen den önskan, att inflytandet på skolorna måtte till större del förläggas i folkets händer. Grundsatsen var riktig, men så saknade den kropp. Man försökte att gifva den en sådan och tillstyrkte en underdånig anhållan, det Kongl. Maj:t måtte bevilja landstingen rättighet att inom sig välja examens-vittnen för läroverken. Detta skulle hafva gjort, att föräldrar, kommuner och befolkningen i allmänhet fått tillfälle att inhemta närmare kännedom om och fatta intresse för skolans angelägenheter. Detta förslag, som af Första Kammaren godkändes, bief dock, — jag vet ej af hvad skäl, men hoppas att det ej var tyckmyckenhet — af Andra Kammaren förkastadt, och saken förföll. Under nuvarande förhållanden står skolan såsom en inrättning lösryckt från folket och som lefver sitt eget lif; och den kan betraktas såsom en fabrik, der föräldrarna inkastar råämnet — barnen — för att efter 10 års förlopp uttaga dem såsom en slutförädlad produkt, utan att under tiden särdeles bry sig om dem. Ja, jag ber om förlåtelse, de bry sig verkligen om den, ty de grondera deröfver, att den förädlade vara de erhålla, ej motsvarar deras fordringar. Och på samma gång klaga de öfver öfveranstängning. Detta är en farlig konsekvens och jag önskar mera än jag hoppas, att den må kunna brytas.

I fall skolans målsmän i sista hand, det vill säga de föräldrar, som åt skolan anförtro sina barn, ville sänka sina fordringar på omfånget af de kunskaper hon meddelar, skulle skolan kunna arbeta på ett sådant sätt, att dessa olägenheter i väsentlig mån afhjelpes. Hvad är det nu, som af skolan fordras? Jo, att den skall gifva en fullständighetens prägel åt sina lärjungars karakterer och att den skall utveckla deras religiositet. Men utan denna karaktärsprägel fordras ännu en sak, nemligen att skolan låter sina alumner genomgå

ett sådant andligt arbete, som stärker deras själs muskler och gifver dem förmåga att på egen hand i lifvet tillägna sig den erfarenhet, hvaraf de äro i behof. Den bästa kunskap menniskan erhåller, den förvärfvar hon på frivillig väg. Om en yngling af intresse sätter sig i en vrå och läser en bok, utan att vara nödgad dertill, lär han sig deraf mer, än om han vore tvungen att läsa den. Detta begär och denna förmåga att på egen hand söka fylla sitt kunskapsbehof böra vi derföre på allt sätt söka utveckla.

Men derutöfver sätter man på skolan äfven den fordran, att hon utom den andliga bildningsprocessen äfven skall mata ynglingen med speciela kunskaper, så att den unge mannen vid 21 års ålder skall hafva tagit om bord allt hvad som behöfs för sin resa genom lifvet. Det kan ej gerna slå fel att denna grundsats tillämpas på ett sätt, som ej inlägger en redbar last i ynglingens sinne, utan öfvelastar det till den grad, att det är färdigt att sjunka. Derföre äro ock så många på väg att gå i marvatten, om en dålig konjunktur gifver en aldrig så liten vaggning åt deras andliga farkoster. Detta är kanske den rättmätigaste anledning till klagan.

Hvad de speciela anmärkningarne emot den nuvarande skolorganisationen beträffar, finner jag en, som kanske ej är alldeles obefogad och som jag vill tillåta mig att något närmare beröra, nemligen en fordran på afslutad undervisning i alla delar. Detta är ett af de uttryck, som låta så bra på papperet, men som äro i verkligheten tomma på innehåll. Vi se dagligen, huru ynglingar vid alla åldrar lemna skolan; den enes fader kommer i små omständigheter; den andres dör; den tredjes flyttar från orten och sonen måste till följd deraf gå ut från de lägre stadierna i skolan. Det har blifvit så godt som en trosartikel, att vid femte klassen borde en yngling vara färdig att samtidigt med sin konfirmation träda ut i lifvet. Det finnes ock i den nuvarande skolorganisationen ett ej så obetydligt steg till en sådan afslutning, åtminstone på den reala linien. Det är dock långt ifrån, att största delen af dem, som skola egna sig åt de praktiska yrkena, utgå på det stadiet. Detta är äfven ganska naturligt, emedan de vid så olika ålder komma in i skolan, ty om man kan säga att 15 eller 16 år är den medelålder, då konfirmation vanligen eger rum, så är detta alldeles ej den medelålder, hvarvid en yngling genomgått femte klassen, enär detta beror på, om han kommit in i skolan vid 13 eller 14 års ålder eller tidigare. Af anteckningar, som jag gjort ur en tabell, som finnes bifogad Andra Kammarrens Tillfälliga Utskotts Utlåtande för två år sedan, synes att, åtminstone hvad den klassiska linien angår, icke något sådant allmännare bortgående ur femte klassen egt rum. På reala sidan medger jag, att det är förhållandet, men der finnes en verklig afslutning i läsordningen. Skulle vi drifva afslutningsteorien till det yttersta, så finge man afslutningar för hvarje termin, och undervisningskursen komme att sakna organiskt sammanhang, eller blifve liggande bredvid hvarandra såsom segmenterna på en insekt: först en folkskolekurs, så en femårig, så en sjuårig och så vidare, hvardera omfattande hela området af mensklig kunskap, ehuru med olika utförlighet.

Sedan kommer Utskottet och säger att disciplinen icke alltid

nöjaktigt skulle kunna öfvervakas. Detta är en mycket stor och svår anmärkning, och ehuru jag ej direkt kan vederlägga den, ehuru det är naturligt att med den stora öfverlastning, som eger rum i många af våra läroverk, disciplinen ej kan uppehållas så, som önskligt vore, finner jag den alldeles för sträng och generel. Men efter denna fråga kommit på tal, ber jag att få uttala ett litet misstroende-votum, — som dock gäller ej någon speciell skola. — nemligen att disciplinen är för sträng för de lönjungar, som tillhöra åldersklassen mellan 15 och 20 år. Dessa äro ofta fullvuxna män, med mustacher och cigarrer, kanske till och med skulder, med ett ord fullständigt utrustade såsom det eguar och anstår en medborgare *comme il faut*. Men dessa unga herrar tilltalas af sina lärare med "du", och stå under samma skoltukt som de, hvilka tillhöra skolans lägre klasser. Jag skulle föreställa mig, att det vore bättre, om de finge större frihet och mera ansvar för sig sjelfva, och jag tror, att deras karakterer då skulle växa ut på ett sätt, som skulle sätta dem bättre i stånd att uppföra sig väl, då de humit utöfver tvångets område in på frihetens. Det var en fördel hos de gamla gymnasierna, att de hade en större disciplinär latitud, ehuru den der ofta missbrukades, men missbruket var ingen nödvändighet, och ehuru en eller annan kanske något tidigare gick förlorad, utöfvade den större friheten både på studierna och karaktärsbildningen ett välgörande inflytande, som den moderna skolan, med sin mera enformiga disciplin och sitt strängare läseschema, icke i samma grad lyckas åstadkomma.

Sedermera kommer Utskottet till sjelfva motiveringen för den nu gjorda framställningen. Jag tillstår, att jag är rädd för allt för mycken lagstiftning för skolan; och jag skulle tro, att undervisningen blifver bäst betjänad, om den får sjelfständigt utveckla sig, samt att de mest fruktbara försök, som i civiliserade länder blifvit gjorda, varit just sådana, som varit fria från trakasserier utaf allt hvad lagstiftning heter. Jag vill i det hänseende citera ett namn, som för hvarje vän af undervisningsväsendet har en egen klang, nemligen Doktor *Thomas Arnold*. Han organiserade sin berömda skola i Rugby utan ledning af någon annan myndighet än sitt eget djupa förstånd och sin vidsträckt erfarenhet, och han åstadkom dermed ett verk, som blifvit ett mönster för alla tider och länder.

Jag är också rädd för allt för mycken uniformitet i lagstiftningen om skolorna och jag tror, att man om skolsystemet med skäl kan säga detsamma, som en stor tänkare har yttrat om statsformerna, nemligen att den bästa statsformen är den, som på bästa sätt tillämpas. Jag fruktar derfore att Riksdagen skall tro, att det öfverklagade onda kan hjälpas med en ny organisation. För min del befarar jag, att allt kan förloras och litet vinnas genom den ena organisationen efter den andra. Och det är en sådan omkastning, som jag vill motsätta mig.

Hvar och en tycker att någonting bör göras, men ingen vet rätt hvad. Vi äro i detta afseende i samma fördömelse som de flesta andra stater, hvilka pröfvat och förkastat det ena skolsystemet efter det andra. Äfven Utskottet har ställt sig på scepticismens ståndpunkt, då det, i stället att yrka på en ändring, likasom velat vädja till

Regeringen, för att slita tvisten emellan folket och skolan. genom en anhållan, att Kongl. Maj:t skulle tillsätta en skolrevision, för att utreda, huruvida skolornas arbetssätt behöfver omorganiseras eller ej. Jag tror dock icke att derigenom vinnes hvad man åsyftar. En sådan revision hafva vi ju årligen i de censorer, som af Kongl. Maj:t sändas till läroverken. Dessa utgöra en ganska fullständig och kompetent revision. De aflåta ock till Kongl. Maj:t berättelser öfver de iakttagelser de under sina resor gjort, och man har sett dem mot vissa läroverk framställa mycket allvarsamma anmärkningar. Nu böra vi ock ihågkomma, att, derest en sådan kommission, som den af Utskottet tillstyrkta, kommer till stånd, den antagligen måste komma att bestå af skolans egna lärare med tillsats af en och annan universitets-professor. Skulle det nu vara tänkbart, att en komité, sammansatt på detta sätt, skulle vilja ge skolan ett sådant misstroende-votum, som Utskottet föreställt sig? De olägenheter, som nu öfverklagas, äro, som jag tror, redan på god väg att afhjelpas, derest skolan får arbeta normalt och föräldrar och målsmän ej på henne ställa alltför öfverdrifna anspråk. Hufvudsaken torde vara att skolan återfår den betydelse, som den af ålder haft, nemligen såsom en nödhjelp åt föräldrar, men ej såsom något deras factotum; och att både föräldrar och lärjungar inse, att den uppfostran, skolan kan meddela, endast är början och utgångspunkten till den uppfostran, som räcker hela lifvet igenom.

Jag ber slutligen att med några ord få vidröra ett ämne, som, om det än ej här med uttryckliga ord nämnes, dock ligger på botten af hela undervisningsfrågan, nemligen förhållandet mellan den klassiska och den icke klassiska bildningen. För den förra hyser jag välvilja och tacksamhet, ty hvad jag kunnat tillägna mig i vetande, har jag genom den, och det vore derföre mer än otacksamt, om jag skulle peka finger åt densamma, men jag tror, att de öfriga vetenskapliga studierna i våra dagar hafva gjort sådana framsteg, att den klassiska bildningen icke har fullt samma betydelse som tillföre. Vi böra derföre icke alls skrämra upp oss vid den föreställningen, att Staten vid antagandet af sina tjänstemän skulle afstå något af sin fordran på klassisk bildning, och jag tror, att det går lika bra för sig för samhället, att inom många områden af dess styrelse betjenas af personer, som icke äro dermed utrustade. Det kan vara godt, om de hafva sådan och om den klassiska bildningen behandlas såsom hos vår anglosachsiska granne, der den anses utgöra fulländningen af en gentlemans uppfostran, men i ett samhälle, der, såsom det säges, största sparsamhet bör iakttagas, tror jag att sådana befattningar som kamrerars, räkenskapsförars och revisorers, måhända äfven kopisters och kanslisters, kunna skötas fullt tillfredsställande af dem, som endast fått en allmänt medborgerlig uppfostran.

I afseende å ändamålet med den åtgärd, Utskottet föreslagit, tror jag att detta kan vinnas, utan alla skrivelser, i fall denna öfverläggning finge helt enkelt anses såsom ett utbyte af tankar mellan representationen och den man, som utöfvar högsta målsmanskapet öfver undervisningsväsendet i landet, hvilken Kammaren nu har äran att se ibland sig. Jag vill icke antaga, att han behöfver såsom ett

misstroende votum anse den af Utskottet föreslagna skrifvelse, men hvad jag med säkerhet vet är, att de många hundratal af statens tjenare, som nu arbeta i skolans tjenst, skulle taga en sådan skrifvelse såsom misstroende votum emot sig, hvilket de icke förtjena, och en anledning till oro, hvaraf både de och deras lärjungar skulle komma att lida. Jag vill ej tro, att denna Kammare skulle vara böjd att bereda dem ett sådant bekymmer och jag tillåter mig derföre anhålla om afslag på Utskottets tillstyrkan i andra och tredje punkterna.

Herr Berlin: Utskottet har grundat sitt omdöme om ändamålsenligheten af den plan, efter hvilken elementarläroverken äro inrättade derpå, att "sedan 1855 förändringar och omkastningar i undervisningsplanerna bidragit till att rubba tron på sjelfva riktigheten af de grundsatser, på hvilka skollagen är uppförd, eller åtminstone på dessas fulla ändamålsenlighet för vårt folk och våra förhållanden". Utskottet skulle kunnat hafva gått ännu längre tillbaka, eller åtminstone till år 1849, då gymnasierna sammanslogos med skolorna, då ämnesläsning för lärarne infördes, och då den reala och den klassiska linien förenades vid samma läroverk. Sedan dess hafva läroverken aldrig fått vara i fred och ro; efter 1849 års cirkulär utfärdades 1856 års skolstadga, men den fick icke länge vara gällande, ty redan 1856-58 årens riksdag begärdes revision af densamma, hvilken också blef verkställd, och på grund deraf erhöles 1859 års skolstadga. Äfven denna har blifvit tid efter annan förändrad; och att icke ännu flera förändringar deri vidtagits, det är åtminstone icke enskilda motionärers eller Riksdagens merit. Jag ber emellertid att härvid få erinra att, på sätt äfven en föregående talare anmärkt, alla dessa förändringar och omkastningar blifvit framkallade af representationen sjelf, och att vi nu stå på väg att ytterligare öka den oro, som skulle vara en följd af dessa förändringar, genom det förslag, Utskottet framlagt. Jag vågar för min del tro, att den omtalade oron har helt andra grunder än de af Utskottet anförda, och den föregående talaren har särskildt fäst uppmärksamheten derpå, att det är föräldrarnes alltför stora pretentioner på läroverken, hvarje faders fordran att läroverket skall lemna en särskild slags undervisning för hans son, att, säger jag, det är dessa pretentioner, som föranlett oron; och bästa beviset derpå är, att man började införa förändringar i vår skolstadga, innan ännu någon erfarenhet kunnat vinnas om den bestående stadgans olämplighet. Vidare säger Utskottet att "språkundervisningen i de nedre klasserna af skolan utvidgats till att på ett betänkligt sätt upptaga barnens tid och anstränga deras vid den åldern föga utbildade krafter". Detta är ett påstående, som tål någon modifikation, och jag påstår, att språkundervisningen, långt ifrån att vara utvidgad, tvärtom blifvit inskränkt. I 1856 års skolstadga upptages språkundervisningen i dåvarande andra klassen, som motsvarar nuvarande första, till 8 timmar, i 1859 års skolstadga till 6 timmar, i tredje klassen i 1856 års skolstadga till 18 timmar, i 1859 års till 14 timmar; i fjärde klassen enligt 1856 års stadga till 19 timmar, i 1859 års till 16 timmar, och då dertill kommer den inskränk-

ning i språktimmarne, som blifvit en följd af den plats, som blifvit anvisad grekiskan, så torde man med skäl kunna påstå, att språkundervisningen icke blifvit utvidgad. Denna omständighet vederlägger dock icke den åsigten, att allt för många språk blifvit hopade på de lägre stadierna i skolan; men orsaken härtill ligger deri, att Rikssens Ständer sjelfva begärt en sådan anordning.

Vidare säger Utskottet att "så väl härigenom som genom mängden af ämnen, som i skolan samtidigt läsas, och framför allt genom deras föredragande af särskilda lärare lärjungarne ytterligare och på ett stundom för deras helsa betänkligt sätt blifvit öfveransträngde". Detta är en sak, som blifvit så ofta och så länge omtalad, att man tagit för afgjort, att en öfveransträngning verkligen eger rum. Jag har emellertid, utan att på förhand hafva bundit mitt omdöme, sökt taga reda på denna öfveransträngnings tillvaro med tillhjälp af de besigtningar, som af läkare hvarje termin anställas på elementarläroverkens lärjungar, i ändamål att utröna hvilka af dem, som böra befrias från gymnastiköfningar, och jag har här i min hand ett sammandrag af berättelserna från rikets samtliga elementarläroverk om gymnastikundervisningen under läsåret 1867—68, hvilket blifvit af Gymnastiska Centralinstitutets direktion till Kongl. Majt öfverlemnadt. Häraf inhemtas att under höstterminen 1867 bland 13,616 lärjungar 1,137, eller 8,35 procent, varit befriade från gymnastiköfningar på grund af sjukdom, sjuklighet eller missbildningar; under vårterminen 1868 voro för samma orsaker 1,100, eller 8,11 procent, befriade bland 13,518. Dessa procenttal blifva något mindre, om de beräknas endast för de lägre elementarläroverkens alumner, men antyda så mycket mindre några oroande förhållanden, som mer än 3 procent, räknas på bräck, puckelrygg, hälta och andra fel i rörelseorganerna. Den klass af sjukdomar, som i synnerhet skulle hafva sin grund i eller häntyda på öfveransträngning, är "blodbrist och allmän svaghet", men under denna rubrik upptages för höstterminen endast 1,23 och för vårterminen 1,31 procent, och detta ehuru dertill äro räknade äfven andra konstitutionella sjukdomar, såsom skrofler. Att emellertid den anmärkta blodbristen och allmänna svagheten icke gern kunna vara en följd af öfveransträngningen i skolorna, synes mig bevisadt dels deraf, att denna sjuklighet lika ofta finnes hos barn, som icke besöka de allmänna skolorna, dels af den omständigheten, att densamma i frekvens understiger bräckskadorna, hvilkas tillvaro väl icke lærer kunna tillskrifvas skolstadgan. Ville man än såsom följder af öfveransträngning betrakta den sjuklighet i cirkulationsorganerna, som hos hastigt vexande ungdom träffas såsom en följd deraf, att hjertat och de större kärlstammarne icke vexa lika fort som benbyggnaden, och till följd hvoraf de förra komma liksom i ett spändt förhållande till den senare, så ökas den siffra, som skulle representera öfveransträngningen endast med 0,7 procent eller till vid pass 2 procent.

Dessa omständigheter hafva hos mig framkallat stort tvifvel om rättmätigheten af det påståendet att öfveransträngning i allmänhet eger rum vid våra elementarläroverk. Om vid ett och annat läroverk ett motsatt förhållande eger rum, så är detta icke skolstadgans fel, utan

följden af enskilde lärares alltför stora nit och ifver att på en gifven tid bibringa lärjungen så mycket kunskaper som möjligt. Mot ett sådant förfarande hafva emellertid varningar mer än en gång utgått från Ecklesiastik-departementet.

Såsom följer af öfveransträngning i skolorna har man äfven betecknat den däsighet, den brist på liflighet, den ohust för lekar och sådana förströelser, som fordom roade barn och ungdom, hvilka man velat finna hos det uppväxande släktet. Men männe icke dessa företeelser kunna hafva sin grund i något annat? Männe icke samma anmärkningar med lika fog och samma utsträckning kunna göras mot ynglingar, som icke idka klassiska språkstudier eller ens besöka skolan? För min del skulle jag tro, att orsaken härtill ligger i ungdomens uppfostran; man skyndar att allt ifrån början tillfredsställa barnets alla önsknigar, så att vid en ålder af 10, 15, 18 år vanliga nöjen icke vidare roa ynglingen. Detta är icke skolans fel, det är hemmens. Den öfveransträngning, som man påstår finnas i skolorna, hade väl eljest uppenbarat sig äfven i fornda dagar. De af eder, mine Herrar, som äro jemnäriga med mig, torde erinra sig, huru lärjungar då handterades i skolorna, huru de måste stiga upp klockan half 6 om morgnarne, huru de fingo sjelfva bära ved samt elda kakelugnarne i klasserna, huru klassrummen då vanligen stodo med öppna dörrar mellan lektionerna och sålunda utsatta för köldens inverkan, huruledes långa lexor och mycken hemläsning då icke heller saknades; men någon öfveransträngning hörde man då icke omtalas, och förefanns en sådan, ansågo föräldrarne den vara en sak, som följde med skolgången och som icke kunde undvikas. såvida man ville skolans ändamål.

Vidare säger Utskottet att "från flera orter klagomål förspörjas deröfver, att lärokurserna äro så ordnade, att i verkligheten någon afslutad undervisning icke erhålles förr än efter genomgången af skolans alla klasser, under det att det stora flertalet af hennes alumner, hvilka icke hafva tillfälle att fullständigt genomgå henne, tvingas att vid den tid, då de för sin framtida utkomst måste se sig om efter arbete, lemna skolan med i vissa ämnen åtminstone ganska ofullständiga kunskaper". En värd talare har redan förut med anledning häraf påpekat, huruledes skolan, utan att dess hufvudsakliga ändamål förbises, icke kan så inrättas, att undervisningen der meddelas i flera afslutade kurser, lämpade efter det behof hvarje fader anser sin son böra få uppfyllt. Jag instämmer huruti och önskar blott tillägga, att en afslutning verkligen nu kan anses förefinnas vid den femte klassen, likasom den fordom fanns vid rektorsklassen i trivialskolan.

Vidare säger Utskottet, "att slutliga sammanförandet i samma skola af såväl den fornda gymnasialafdelningen som båda bildningslinierna — den klassiska och den reala — vållat, att skolorna blifva så öfverfyllda, att disciplinen icke torde alltid kunna nöjaktigt öfvervakas, samt att denna förening på de flesta ställen ansetts menlig för undervisningen, särdeles å den reala sidan". Men, mine Herrar, det är icke föreningen af den klassiska och den reala linien, som föranledt detta skolornas öfverfyllande, utan anledningen härtill är, såsom redan blifvit antydt, föräldrarnes bemödande att komma ifrån

barnens undervisning genom att sända dem i skolan, och deras sträfvan att, efter deras egen uppfattning, göra folk af barnen på bästa sätt genom att tvinga dem att studera så mycket som möjligt. Jag tror sålunda, att helt andra omständigheter än de af Utskottet anförda förorsaka skolornas öfverfyllande, hvilket visserligen är en ganska betänkelig sak ur många synpunkter, men svårigen kan sägas vara skolstadgans fel. Slutligen säger Utskottet, att "sistnämnda förhållande torde äfven hafva gifvit upphof till den tanken, som synes alltmera hafva vunnit insteg, att det vore önskligt, att skolan så kunde ordnas, att undervisningen i de nedersta klasserna blifve i möjligaste mätto för alla gemensam, men deremot i de öfre — motsvarande de fornda gymnasierna — kunde fullständigt särskiljas ända derhän, att om möjligt dessa klasser fränskiljdes den öfriga skolan och upptogos i fristående sjelfständiga läroverk, afsedda särskildt för bibringande af den s. k. klassiska bildningen och särskildt för undervisning å den reala linien". Detta vore en komplett återgång till hvad som var stadgad före 1849, och denna tanke är alldeles motsatt den som vann insteg för 22 år sedan. Då sades, att skillnaden emellan den klassiska och reala linien var menlig i socialt hänseende, emedan man lärde dem, som tillhörde den klassiska linien, att se ned på dem, som endast studerade *realia*, och att den högfärd, som derigenom framkallades, tortför hela lifvet igenom, hvarföre man ville, att alla lärjungar skulle undervisas under samma tak. Nu tyckes man hafva kommit till ett annat resultat. Jag hemställer likväl, om icke de klagomål, som anföras emot skolan, och som kunna vara ganska befogade, hafva sin grund i omständigheter, som äro alldeles oberoende af skolstadgan. Om så är, hjälpa inga förändringar af skolstadgan, utan skada fastmer, ty just de täta förändringarne af denna stadga hafva högst menligt inverkat på elementarundervisningens utveckling. Måne icke bland orsakerna till dessa olägenheter bör räknas mängden af nya lärare, som vid de många nya läroverkens inrättning och de gamlas utvidgning på en gång skulle anställas, och af hvilka en god del vore oerfarne; måne icke mängden af nya läroämnen, som på en gång skulle införas; måne icke bristen på för lärometoder tjenliga läroböcker i dessa ämnen och bristen på allmän pedagogisk bildning; måne ej, och detta icke minst, mängden af lärjungar, som strömmar till läroverken, hvilken är så stor i förhållande till lärarnes antal, att en lärare icke sällan måste undervisa 30 å 40 lärjungar, ja exempel till och med icke saknas, att en lärare måst tillse 50 lärjungar, oaktadt extra lärare blifvit anställd vid sålunda öfverfyllda läroverk?

För min del håller jag Utskottet räknung derför, att Utskottet icke adopterat Andra Kammarens förslag, ty om elementarläroverken skola omorganiseras, bör det ske efter längre och mognare erfarenhet samt så grundligt, att de icke snart åter behöfva förändras. Andra Kammarens förslag är, om jag får begagna ett sådant ord, ett lappverk, ett försök att bilda en öfvergång till något annat, som skulle vara bättre men snart åter skulle behöfva ändras. Jag skulle likväl hafva önskat, att Utskottet inskränkt sig till ett afstyrkande, ty jag kan icke finna, att den af Utskottet föreslagna åtgärden kunde medföra någon annan påföljd, än att den oro, som nu påstås vara

för handen, skulle betydligt ökas. En komité för revision af skolstadgan kan icke undgå att anmärka åtskilliga deruti onekligen befintliga fel och brister, och följden deraf skulle blifva nya förändringar. Såsom jag förut yttrat, fruktar jag dessa förändringar mera än följderna af de anmärkta felen, hvilka, om skolan någon tid lemnas i ro, skola alltmer utjemnas och försvinna eller åtminstone lemna en säkrare ledning för nödiga förbättringar än vi nu ega.

Herr Beckman: Hvad den första punkten beträffar, så skulle jag tillstyrka bifall till densamma, äfven om Andra Kammarens beslut och de grunder, på hvilka det hvilar, syntes mig mera tillfredsställande. Jag tror nemligen, att en så genomgripande förändring i en för hela vår fosterländska bildning så betydande institution som vårt elementarläroverk icke bör utan ytterligare pröfning och mogna betänkande fattas. Nu synes mig likväl detta beslut i och för sig långt ifrån tillfredsställande. Det vill synas, som skulle hvarken real- eller latinlinien genom den ifrågasatta anordningen blifva nöjaktigt tillgodosedd.

Hvad den andra punkten i Utskottets förslag angår, så erkänner jag villigt, att den är försigtigt uppställd och icke gerna kan föranleda förhastade förändringar. Den utgår dock från förutsättningen att i vår läroverksordning förändringar äro påkallade, som icke utan en underdånig skrifvelse äro att förvänta.

Frågar jag mig nu, hvilka äro de förändringar, som äsyftas, eller i hvad riktning skola de gå, så stadnar jag i fullkomlig villrådighet. Man åberopar en oro, som behöfver stillas, och denna oro skall ådagaläggas genom de upprepade motionerna om förändring. Men dessa motioner äfvensom Kamrarnes deraf föranledda beslut hafva under föregående riksdagar gått i olika riktningar. För tvänne år sedan uttalade denna Kammare sig för liniernas fullständiga skiljande till olika läroverk. Andra Kammarens beslut går snarare ut på deras sammansläende, åtminstone på det lägre stadiet af skolan. Hurudant skall då ett af Regeringen framlagdt förslag vara för att tillvinna sig Representationens bifall?

Men, säger man, oron är stor i landet — den behöfver stillas genom en revision, och Utskottet finner att denna oro icke torde sakna all befoegenhet. De skäl Utskottet anfört för denna sin uppfattning hafva redan af föregående talare blifvit granskade. Icke heller mig synas de nöjaktiga såsom grund för den föreslagna åtgärden. Omkastningar i undervisningsplanerna hafva egentligen ej egt rum sedan 1856, men väl förändringar. En del af dessa förändringar, nemligen just de af Riksdagen beslutna, hafva icke synt mig goda. Jag kan således icke säga, att jag i alla afseenden är belåten med den nuvarande ställningen. Men icke anser jag dessa förändringar gifva rättmätig orsak till oro, och i alla händelser läser Kongl. Maj:t måhända icke finna lämpligt att föreslå en återgång i fråga om dessa förändringar, likasom jag icke heller tror detta vara Utskottets mening. Angående språkundervisningens ordnande och öfversträngningen har redan tillräckligt blifvit yttrat. Hvad beträffar ämnenas föredragande af särskilde lärare ber jag att få anmärka, det såväl

skolstadgan som sednare författningar föreskrifver inskränkt antal lärare i de nedersta klasserna; men att en återgång i afseende på hela skolan från ämnesläsningen numera helt enkelt är omöjlig sedan studierna till den filosofiska graden allt mer måst antaga en karakter, som svarar mot ämnesläsningens fordringar och icke tillåter hoppet att i allmänhet finna lärare, skicklige att hvar för sig i de mellanliggande och högre klasserna öfvertaga alla ämnena. Jag vågar ock betvifla, att en sådan återgång kan på allvar af sakkunnig person ifrågasättas. Sammanförandet af skola och gymnasium under en rektor torde icke kunna gifva skälig anledning till oro. Båda afdelningarnes samvaro vid samma läroverk är urgammal. Hvad linierernas sammanhållande beträffar, så har väl i denna Kammare gjort sig gällande en önskan om förändring, som dock af Medkammaren icke delats i vidsträcktare mått, än som visar sig af det förslag, hvilket af Utskottet i första momentet af nu förevarande Betänkande blifvit underkändt.

Om således en oro finnes, så äro anledningarne dertill alldeles outhärliga, och syftningen af denna oro antingen oklar eller med sig sjelf stridande. Ingen ledning finnes således häruti för en blifvande komité's bildande eller verksamhet, än mindre för uppgörande af de förslag Utskottet önskar se till Riksdagen framställda. Ovisst synes i sanning, om dylika förslag eller en under så beskaffade omständigheter tillkommen komité skola kunna bidraga att stilla oron eller gifva stadga åt vårt skolväsende. Men desto vissare blifver en dylik komité ett nytt Damokles-svärd öfver läroverkens hufvud. För revisioner af gällande skolstadga synes tillräckligen sörjdt genom återkommande skolläremöten, rektorsmöten, komitéer för läroämnenas riktiga behandling m. m. Den som vill taga kännedom om dessas förhandlingar, saknar ej en lugnande utredning. Den som det icke gör, skall sannolikt lemna äfven den nu föreslagna komitéens utlåtanden obegagnade.

Ändtligen måste jag för min del högeligen sätta i fråga en allmänna befinthet af den mycket omtalade oron. Åtminstone synes den mig icke tillräckligt ådagalagd, derigenom att åtskilliga motioner uppdykit i ganska olika syftning. Och det förefaller mig, som dess allmänna tillvaro skulle jäfvas af den ständigt ökade talrikheten af lärjungar vid vårt offentliga läroverk.

Under sådana förhållanden synes mig icke skäl vara för handen att oroa läroverken och der fortgående bildningsarbete med en utsigt till ytterligare förändringar och omkastningar. Jag instämmer således i yrkandet om afslag å 2:dra och 3:dje punkterna.

Herr Tornerhjelm: Jag beklagar att detta så viktiga ämne ej förr än i Riksdagens elfte timme kommit under denna Kammares pröfning. För min del tror jag, att den stora allmänheten i landet väntar, att något nu skall göras åt skolfrågan. Särskildt ber jag att få tacka Utskottet, att det på så kort tid, som varit till dess förfogande, hunnit framkomma med detta förslag. Men detta var ock hvad man hade att vänta, då Utskottet varit sammansatt af så upplösta och sakkunniga personer.

Såsom ej varande skolkarl, vill jag icke fördjupa mig i några detaljer, utan åtnöjer mig med att kasta en blick på skolfrågan, sedd från föräldrarnes synpunkt, likasom den förste talaren gjorde i sitt blixtrande och sakrika anförande. Utskottet har sagt, att de ständigt återkommande framställningarne om förändringar i skolväsendet otvifvelaktigt häntyda på en hos folket befintlig oro angående ändamålsenligheten af den plan, efter hvilken läroverken äro inrättade. Ja, det är verkligen så. Hos föräldrarne råder i allmänhet en stor oro. Den förste talaren antydde visserligen, att föräldrarne i allmänhet med större vaksamhet borde följa sina barns uppfostran. Men hvad medel hafva väl föräldrarne annat än att klaga? Och vid hvarje riksdag är det tal om skolfrågan, men något vidare blifver det ej utaf.

Utskottet hemställer, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t an hålla om en revision genom sakkunnige män af nu gällande skolstadga. Lika mycket som jag afstyrker Herr Rundbäcks motion, lika mycket gillar jag ock det resultat, hvartill Utskottet nu kommit. Jag vill derföre med nöje yrka bifall till första punkten af Utskottets förslag.

Den förste värde talaren yttrade, att föräldrarne kastade sina barn in i skolorna såsom ett råämne kastas in i en fabrik, för att sedermera efter 10 års förlopp uttaga dem fullt färdiga, samt att föräldrarne klagade deröfver, att barnen, när de komma åter, vore för litet proppade med kunskaper, för litet fernissade och polerade. Jag tror tvärtom, att föräldrarne klaga deröfver, att barnen proppas alltför mycket. Då man ser dessa bleka lutande gestalter med röda ögon och glasögon, samt vet att gossar, äfven med någorlunda goda hufvuden, utom skoltimuarne behöfva den återstående delen af dagen till lexläsning, så att de vanligtvis ej förr än klockan half 11 kunna sluta sitt arbete, så torde man ej kunna bestrida, att en öfveransträngning eger rum. Jag tillstår att jag förut trott, att anledningen dertill låge mera i sjelfva författningen, men nu har jag, vägledt af herr Ecklesiastik-ministern, som visat hvilket besvär han gjort sig med cirkulärer och dylikt, funnit att öfveransträngningen kommer snarare af det oriktiga sätt hvarpå författningen tillämpas. Men då denna författning nu varit tillämpad i fem år, och man från högre ort gjort sig mycket besvär, för att få densamma rätt tillämpad, utan att den öfverklagade öfveransträngningen i någon väsendtlig mån förminskats, så torde väl orsaken dertill ligga deri, att läroämnena äro för många.

Den siste talaren yttrade, att, enligt hans tanke, den nu gällande författningen vore fullkomlig. I sin egenskap af religionslärare borde dock väl den värde talaren veta, att intet här i veriden är fullkomligt. För min del anser jag, att man gerna kan hos Kongl. Maj:t begära nedsättande af en komité. Här är ej fråga om att kullkasta hvad som redan finnes, utan endast om en återgång till de gamla gymnasierna. Något galet är det, men hvar sjukan sitter och huru den skall botas, det måste skickligare läkare än jag söka utgrunda.

Den förste talaren kom till ett bra besynnerligt resultat. Sedan

han en lång stund hållit på att klandra den nu gällande författningen, så slutade han med att säga: att vi bara böra tala sins emellan, ty om vi högt uttalade vårt klander, så kunde skolläraryne blifva stötta. Men detta är väl ej något motiv. Anser Kammaren ej, att skolstadgan är bra, så kan hon på grundlagsenlig väg begära att den må ändras. Jag vill ej kasta skulden hvarken på lärarne eller på höga vederbörande, utan önskar blott att något skail göras, för att bota det onda som finnes, och som visat sig hafva så svåra följder.

Jag hade hoppats, att Herr Ecklesiastik-ministern skulle hafva yttrat sig i början af denna diskussion; derigenom skulle vi hafva fått någon ledning, och diskussionen möjligen kunnat förkortas. Jag vill emellertid sluta nu, för att ej gifva anledning till den förebräelse jag ofta får uppbära, nemligen att jag pratar för länge, samt inskränker mig till att yrka bifall till Utskottets hemställau.

Herr Arrhenius: Innan jag yttrar mig öfver sjelfva frågan, anhåller jag att få uttala min öfvertygelse, att våra elementarläroverk gått ofantligt framåt, att undervisningen vid dem nu vida bättre än förr bedrifves, samt att de, som lemna sina barn till skolorna, kunna göra detta med fullt förtroende, äfvensom att de ynglingar, hvilka nu afgå från läroverken, helt säkert äro bättre underbyggda och mera mogna än hvad förr var händelsen. Men då jag medger allt detta, så kan jag icke uraktlåta att jemväl antyda min öfvertygelse beträffande denna fråga, och att det Betänkande, som Kammarens Utskott lemnat, visserligen är förtjent af annat än afslag. Jag instämmer i många delar, och i de väsendtligaste uti hvad flere föregående talare yttrat, särdeles den förste och andre; men jag ber att få erinra, att då jag instämmer med den andre talaren deruti, att läroämnen vid elementarläroverken äro för många, och att åtskilliga af dem ligga och tynga utan någon nytta bland den massa vetande, som nu räknas till elementarundervisningen, så bekänner äfven jag villigt, att felet, som öfverklagas, utgått från Representationen, som sjelf fordrat att läroverken skulle utvidgas, såsom skett, och att nya läroämnen skulle ingå i undervisningen, hvilka ingalunda kunna betraktas såsom elementarämnen, utan fastmer måste anses såsom specialämnen, hvilkas studium hörer dels till universitetet, dels till tillämpningsläroverken. När det nu emellertid är händelsen, att uti elementarläroverkets kurser en del ämnen upptagits som ej höra dit, och då vi erkänna, såsom både den förste och andre talaren här gjort, att vid läroverken finnas väsendtliga fel, så böra vi likväl ej af den omständigheten, att Representationen sjelf föranledt detta, draga den slutsatsen, att vi ej kunna eller böra göra något vid den saken. Jag anser det vara för Representationen en pligt, att, om den finner fel blifvit begångna, ej blunda därför, utan se saken sådan den i verkligheten är, och uppbjuda all sin förmåga att söka afhjelpa desamma. Finner man, att man råkat på en afväg, så bör man vara angelägen om att så fort som möjligt komma från densamma och att återfinna den rätta vägen. Ty ju längre man fortgår på afvägen, desto svårare blir det att återvända till den lemnade rätta stråten.

Det är onekligt, såsom jag redan antydtt, att man i visst hänseende kan säga — hvad den andre talaren äfven medgifvit — att läroämnena ökats, och att i elementarläroverkens undervisning ingått sådana ämnen, hvilka i sjelfva verket ej tillhöra densamma. Om nu dessa derföre tagas bort, och undervisningen ordnas på ett klokt sätt, så är detta en sak, hvarpå man endast skulle vinna, men ej förlora. Jag anhåller att särskildt få påpeka den förtjenst Utskottet nedlagt uti förevarande Betänkande, gått varsamt till väga och med antydan af elementarläroverkens brister sökt lemna tillfälle till dessas afhjelpande, utan en total omstörtning af det hela: nuvarande läroverksbyggnaden. Det kan dessutom icke anses lämpligt att i en fråga af denna art Riksdagen skulle yttra sig i detalj. Jag vill derföre endast erinra om hvad förut inom denna Kammare flera gånger blifvit erkändt, att elementarundervisningen hos oss för närvarande väsentligen lider deraf, att begge linierna äro förenade, och att, så vida man vill emotse någon utveckling af den reala linien, denna måste få ett mera sjelfständigt fält än den nu har. Utskottet har jemväl antydtt detta, då det sagt, att "sammanförandet i samma skola af såväl den fordna gymnasialafdelningen som båda bildningslinierna -- den klassiska och den reala -- vållat, att skolorna blifva så öfverfyllda, att diciplinen icke alltid torde kunna nöjaktigt öfvervakas, samt att denna förening på de flesta ställen ansetts menlig för undervisningen, särdeles å den reala linien". Om detta, såsom jag tror, måste medgifvas, då hafva vi redan i den omständigheten ett mer än tillräckligt skäl för att uttala en önskan, att detta fel måtte för framtiden blifva rättadt. Jag vågar framhålla detta, så mycket mera som jag är öfvertygad, att om man vill hoppas något af den reala linien — hvilket är ett önskuingsmål för alla, som älska och första att uppskatta den nyare tidens utveckling och bildning -- så måste denna i de högre klasserna ställas fri och sjelfständig samt ej sanmanförd med den klassiska, ty då blir följdén, att, om båda dessa linier handhafvas i samma skola, så kommer alltid den reala linien att betraktas såsom lägre och underordnad den klassiska, hvilken sednare icke allenast af lärarne utan äfven af lärjungarne anses såsom bättre och förnämligare. Följdén häraf blir ock den, att endast de mindre väl lottade tillfalla realinien, samt att undervisningen å densamma äfven blir mer eller mindre eftersatt; -- och att undervisningen på den reala linien för närvarande ej är sådan som den borde vara, derpå hafva vi ett färskt exempel för ögonen, då i år vid ett af våra bäst ansedda elementarläroverk af 10 realister 9 blifvit underkända uti skrifningarne till studentexamen. Kan detta väl bevisa någon mogenhet inom denna linie? Bevisar det icke fastmera, att högst väsentliga fel vidlåda densamma? Man skall måhända säga, att detta är en tillfällighet; men, mine Herrar, det kan icke vara en tillfällighet, att 9 af 10 blifva underkända, utan det måste härvid vara något väsentligt fel i sjelfva organisationen af läroverket eller uti sättet hvarpå undervisningen handhafves; och jag instämmer med den förste talaren, att vi skola släppa de stora fordringarne och de stora pensa, och att vi icke skola trakta så mycket

ket efter *multa*, som fastmera efter *multum*, samt att vi väl böra ihågkomma den gyllene satsen: "*non scholæ, sed vitæ discimus*". När jag säger detta, så är det ej derföre, att jag så helt och hållet instämmer i den klagan, som föres öfver öfveranstängning i skolorna, ty jag vet, att densamma ej är så farlig för de på hufvudets vägnar bättre lottade lärjungarne, ehuru väl det är möjligt att för åtskilliga och helst för sådana, som aldrig bort egna sig åt någon litterär bildning, öfveranstängning kan ega rum. Om man frågar hvarifrån denna öfveranstängning härleder sig, så tror jag, att det är från den tid, då särskilda ämneslärare anställdes, hvilket för undervisningens fortgång var nödvändigt, men ofelbart alltid skall komma att taga lärjungarnes krafter mera i anspråk. Ty i samma mån som särskilda lärare finnas för hvarje ämne, så är det gifvet, att hvar och en söker drifva fram undervisningen i *sitt* ämne så fort och så långt som möjligt; och när samtidigt alla lärarne förfara på samma sätt, utan hänseende till den tid hela sammanräknade summan af pensa måste fordra för att inläras, så kan häraf lätt öfveranstängning hos lärjungarne uppkomma, der rektorn för skolan ej förstår att härvid vara den nödige moderatorn. Detta torde dock icke alltid vara händelsen och det onda skulle till en del kunna afhjelpas, om ett eller annat ämne borttoges och kurserna i de öfriga lämpligen anordnades, så de svarade mot skolans ståndpunkt och de fordringar man bör hafva på densamma. Man må sålunda då ej om skolan hysa den falska föreställningen att hon skall lära allt. Detta är ej skolans uppgift, utan den är att bibinga en allmän uppfostran och gifva en sedlig styrka åt karakteren; — och detta vinnes ej genom mångläseri.

Af hvad jag haft äran anföra, torde framgå, att jag biträder andra punkten af Utskottets Betänkande; och jag vill endast ytterligare tillägga en omständighet, som jag anser ännu mera obetingadt tala för Kammarrens och Riksdagens bifall till förenämnde punkt. Vi veta alla att nästa år blifva militäröfningarne obligatoriska i skolorna, och vissa timmar komma då att bestämmas för dessa öfningar, hvarföre det ock måste blifva nödvändigt att tiden för den andra undervisningen lämpas derefter. Man kan visserligen säga, att dessa öfningar komma att blifva rekreationstimmar, men i alla fall taga de bort en del af den tid, som eljest kunnat användas dels på den direkta undervisningen uti skolorna, dels på inläsande af hemlexorna, författandet af skriftliga uppsatser m. m. Undervisningschemata hafva förr varit svåra att uppgöra, så att allt behörigen kunnat inpassas; svårigheterna härvid blifva nu ännu större, och så vida det ena skall göras och det andra icke underlätas, så måste ändringar medgifvas uti lärokursernas omfång i förening med minskning uti antalet af lärotimmar för hvarje dag. Detta, sammanlagdt med hvad jag förut haft äran antyda, gör att jag anser mig böra yrka bifall till den 2:dra punkten af Utskottets förslag.

Man har sagt, att det skulle tjena till intet att begära en sådan komité som Utskottet föreslagit, ty denna komité skulle aldrig komma

att bestå af opartiska personer, utan af sådana, som hade förutfattade åsikter i dessa ämnen.

Men, mine Herrar, tänka vi något sådant, så är det ej värdt att vidare tala om frågan. Jag hyser full tillförsigt till den Konungens rådgifvare, som det tillkommer att föreslå ledamöterna i denna komité, att han nog skall tillse, att den kommer att bestå af sakkunniga och rättänkande män.

Man har sagt, att det ej skulle tjena till något att tillsätta en sådan komité, emedan punkten, hvarom här är fråga, är formulerad så, att den säger alltför litet och ej anvisar den väg man vill att komitén skall gå. Mig synes den ifrågavarande punkten affattad med all önskelig latitud, — och blir den äskade komitén besatt af fosterländskt sinnade män, så behöfva vi ej frukta att de skola underlåta att anställa en samvetsgrann undersökning af skolfrågan i hela dess vidd samt och i anledning deraf uttala sin mening, och det är ju ej något annat vi begära.

Man har sagt, att en hemställan om en revision af nu gällande skolstadga skulle innefatta ett misstroende-votum emot elementarskolans lärare. Jag kan ej fatta detta resonement, då vi ju erkänna lärarnes nit och skicklighet samt att skolan i många stycken nu är långt bättre än förut. Men att fel finnes och brister hvilka böra afhjelpas, det erkänna skollärarne sjelfva, och en af de utmärktare bland dem har väckt motion om den ifrågasatta förändringen, som sålunda icke kan anses utgöra någon opposition mot lärarne, utan emot systemet.

Man har vidare velat antyda att bifall till Utskottets framställning i denna del skulle innebära ett misstroende-votum mot Chefen för Ecklesiastik-departementet. Jag vågar säga, att en dylik framställning ej kan tagas så, och bör det ej heller. För nämnde departements-chef bör det vara kärt att höra Riksdagens mening i detta afseende; och med den värme, hvarmed han omfattar skolväsendet, kunna vi vara öfvertygade om, att han ej skall missbilliga en skrifvelse sådan som den antydda. Han sjelf finner bäst huru vigtig denna sak, eller sjelfva skolfrågan, är. Skolfrågan hörer till dem, som oupphörligen måste föras framåt i jemnbredd med folkens bildning, och hon måste, såsom allt organiskt, vara underkastad en fortgående utveckling. Jag kan derföre ej förstå deras mening, som säga sig älska skolan, men ändock rygga tillbaka för det steg, som Utskottet här föreslagit, och jag anhåller om bifall till andra punkten i Utskottets Betänkande.

Herr Hazelius: Lika med den föregående talaren får jag hem-bära Utskottet min tacksamhet för det sätt, hvarpå det fullgjort sitt åliggande under den korta tid det haft att behandla denna vigtiga fråga. I likhet med Utskottet anser jag den motion, öfver hvilken det haft att yttra sig, innehålla ganska många delar, som jag måste gilla, men äfven några, som jag ogillar. Jag vill emellertid ej besvära Kammaren med att här upptaga allt, som jag skulle i ämnet önska säga; endast vissa vigtigare frågor vill jag vidröra.

Den förste talaren förklarade, att genom 1856 års förordning en

fullkomlig ombildning af läroverken skett, som han för sin del icke kunde gilla, samt att skulden vore föräldrarnes — Riksdagens och Regeringens. I motsats till honom vill jag tvärtom tacka dessa föräldrar, Riksdag och Regering, för de nyttiga förändringar, som i undervisningsväsendet då vidtogos, och när jag erinrar om någon af dessa förändringar, är jag öfvertygad om, att I, mine Herrar, skolen dela min tanke.

I stället för att förut alla klasser i den nedre skolan voro försedda med hvar sin lärare, hvilken meddelade undervisning i alla ämnen, vidtogs den förändring, att hvarje lärare, oberoende af någon viss klass, fick ett bestämdt ämne att undervisa uti, genom hela skolan, hvilket obestriddligen lifvade nitet och skickligheten hos lärarne i de särskilda ämnena. Det sätt, på hvilket undervisningen den tiden sköttes — och hvar och en, som är något äldre, torde erinra sig detta — var långt ifrån det bästa.

Den värde talaren är måhända väl ung, för att kunna med full erfarenhet hafva öfvertygat sig om bristfälligheten af det sätt, som då var rådande, i följd af att en person skulle undervisa i 5 eller 6 ämnen, och endast i bitar af hvardera, under ett år, för att sedan emottaga nya lärjungar för samma inskränkta kursomsråde. En stor förbättring var också att de gamla gymnasierna försvunno. Den värde talaren har deremot ansett såsom en olägenhet, att så skedde; men den allmänna önskan på den tiden var verklig, att dessa skolor, såsom endast utgörande öfverbyggnader utan någon underskola, således utan någon rot i sig sjelfva, borde försvinna. Jag är derföre långt ifrån att biträda samma talares mening, att der fanns något kärnfriskt. Tvärtom egde ett motsatt förhållande rum. Det vore ej svårt att åberopa gamla erfarna lärares vitsord om denna forms olämplighet, så väl för disciplinen, som för undervisningen.

Den förste talaren tror att införandet af benämningen "du" till skolans äldre gossar, är skadligt för disciplinen. Det var, alldeles tvärtom, just "herre"-titeln i de gamla gymnasierna, som der förstörde disciplinen. Det nu allmänt brukliga namnet sätter ynglingen på sitt rätta rum och gifver läraren sin faderliga egenskap.

En annan stor förbättring var, att de gamla språkens läsning gjordes frivillig. Likaledes att de lefvande språken ifrån att vara i lägervall i skolan kommo till någon heder. Ytterligare att indigenatsrätten eller lärares befodringsrätt inom de stift de voro födde, upphäfdes, men framförallt att disciplinen förbättrades, och att penalismen undanröjdes i alla rikets skolor. De tvänne bildningsliniernas, den klassiska och den s. k. realas, förening i samma skola har alldeles ingen stor olägenhet, om man ville sammanhålla båda linierna intill 5:te klassen, d. v. s. till denna klass uppskjuta latinets läsning, i stället för att splittra den redan i andra klassen.

Jag tror, att det är ett stort misskännande af denna rörelse att neka dess förtjenster och att önska en återgång till det gamla. Det är klart, att liksom med alla förändringar skall äfven i denna vara felaktigheter att finna. Dels har man måhända missförstått flera grundsatser, dels har deras tillämpning ej alltid skett af villiga händer. Om tillämpningen nemligen sker af dem, som ej äro öfvertygade om grundsatsernas riktighet, så är det ganska klart, att detta

ej sker på bästa sätt. Genom detta och många andra omständigheter hafva brister uppkommit. Så har, såsom af den siste talaren blifvit vidrördt, den förträffliga anordningen, att hvarje lärare fick sitt ämne att undervisa genom hela skolan, framkallat öfveransträngning hos lärjungarne; ty det är klart att, då alla lärare äro skicklige i sitt ämne, och derigenom nitiske, skola de göra mera anspråk på sina lärjungar, än då en lärare har många ämnen. En lärjunge, sålunda påtryckt från många håll, måste blifva ansträngd, och ehuru olika meningar här blifvit uttalade rörande öfveransträngningens befintlighet, vill jag blott hänvisa till en skrift, som nyligen blifvit utgifven af en läkare i Upsala, grundad på hans egen erfarenhet, och der öfveransträngningen i skolorna med bedröfliga, från sanningen lånade färger målas, såsom en följd af de många läroämnen, de tätade och svåra hemlexorna och slutligen de stora fordringarna vid studentexamen. Hvad denna sista olägenhet, eller de stora fordringarne vid studentexamen beträffar, förtjenar densamma att särskildt uppmärksammas, ty det kan ej vara naturligt att unga personer sitta på skolbänken sedan de hunnit en så framskriden ålder, att de redan bort inträda i allmän eller enskild tjänst. Det är stridande mot ynglingarnes fysiska utveckling att vid dessa år sitta i skolan och icke komma ut i verlden till nyttigare verksamhet i lifvet, der så mycket är att lära, och der tidigare kan vinnas bröd, hvilket vore en lättnad för så många föräldrar, hvilka ofta ej hafva råd att intill 20 år och derutöfver underhålla dem i skolan.

Missnöjet öfver den långa skolgången är så allmänt hos föräldrar, och så välgrundadt att det påkallar rättelse. En talare, den andre i ordningen, har sagt, att missnöjet hade sin grund i föräldrarnes anspråk att kunna få den bildning för sina barn, som de sjelfva ansågo för den nyttigaste och bästa. Jag tror detta anspråk och dess kraft att göra sig gällande vara ett stort framsteg. Förr var det endast skolkarlarne, hvilka från sina skolrum ordnade hela undervisningsväsendet och sammanskrefvo skolstadgan; de följde häruti sina teorier om hvilka studier och ämnen skulle för det pedagogiska systemet vara förmånligast. Jag anser det för en välsignelse, att skolan kommit mera under föräldrarnes vård, och att man gjort rättvisa åt deras billiga anspråk; ty några naturligare målsmän för barnens väl än föräldrarne känner jag ej. De äro riktigare och oväldigare målsmän för skolan än lärarne, då barnen äro deras dyrbaraste egendom.

Det har blifvit sagdt, att skolan borde lemnas i fred. Såsom gammal konservativ borde jag tala för lugnet och stillheten; men i en tid, när allt är i rörelse, när ingenting får vara i hvila, när vår statsförfattning, vår riksdag, vårt lagverk, vår regering, ja sjelfva religionen ej få vara i fred, skulle då skolan ensam hafva anspråk på att få vara i lugn, och att denna allmänna rörelse ej skulle utöfva sitt intryck äfven på skolan? Detta anspråk kan jag ej godkänna, ty skolan är såsom alla andra inrättningar sin tids barn, och när den njuter af tidens fördelar, så får den äfven, liksom alla andra, lida af tidens nöd. Hon kan ej ensam vara utan den oro som finnes i alla tidens ur och som är vilkoret för dess gång. Det är en möjlighet,

att man af skolan fordrar för mycken rörelse, jag vill medgifva det; men sådant är vida bättre än att såsom regel uppställa, att den bör lemnas i ro.

Man har talat om, att skolorna skulle vara för många. Den förste talaren klandrade mängden af skolor; men kan den anmärkningen vara riktig, då man på samma gång klägar öfver lärjungarnes alltför stora antal. Om många lärjungar finnas, så måste vi äfven hafva många skolor. En annan talare har i sammanhang härmed sagt, att 1849 och 1856 års författningar vore ett experiment, och ett dyrt sådant. Dyrheten låg icke allenast deruti, att nya skolor inrättades, utan förnämligast i förbättringen af lärarnes löner; ty då lärarne förut ej erhöilo större löner än vanliga dränglöner, så äro alla löner numera sådana, att lärarne kunna lefva såsom upplysta och bildade män — en angelägen förbättring, för hvilken skolan har den nuvarande ledaren af hennes argelägenheter att tacka, ännu innan han erhöil den plats, han nu bekläder. Detta var en ovärderlig sak, en stor hans förtjänst, och i de millioner, hvarmed skolan nu tynga på åttonde hufvudtiteln, hafva lärarnes löner en dryg del. Det vore väl önskligt, att ej denna summa ökas, och ännu önskligare, om den blefve nedsatt; men ej derigenom att skolornas eller lärarnes antal minskas, utan derigenom att såsom billigt vore en del af kostnaderna genom skolafgifter lades på kommunerna; ty då skolan i första rummet är föräldrarnes sak, borde dessa mera än nu genom en större skolafgift deltaga i skolans stora kostnad. Jag vet ej något skäl, hvarföre bemedlade föräldrar skola fritagas från en så naturlig kostnad som för barns undervisning. De obemedlade kunde fritagas.

Jag vet, att jag häruti har många vedersakare; men då jag alltid varmt ifrat för denna tanke, måste jag alltid frambålla honom.

En orimlighet är det verkliga att på samma gång klaga öfver att skolorna äro för många, och att de äro för öfverfyllda. Detta senare bevisar väl fast mera, att de snarare äro för få och för stora. Hvar och en måste medgifva, att det är orimligt att i samma skola rymmas 5 till 600 lärjungar och ännu mera. När så är förhållandet, böra de naturligen delas, men då böra äfven kommunerna och föräldrarne bidraga till kostnaderna för skolornas underhåll.

I afseende på sjelfva hufvudfrågan, skrifvelsen om en revision, ber jag att blott få nämna några ord. Visserligen borde jag vara böjd för en dylik revision af skolstadgan, då äfven jag i så många delar anser brister förefinnas; men jag tvekar, huruvida det ifrågasatta sättet är det rätta, och om detsamma skall leda till önskligt mål, först och främst derföre, att lärarne böra hafva tid att komma mera öfverens om sina önsknings i afseende på de blifvande förändringarne, och hvilka möjligen kunna ske inom de former, som redan förefinnas, genom minskning i kurserna och nedsättning uti fördringarne till studentexamen, hvilken är en föräldrarnes bön.

Men jag har äfven ett annat skäl, som jag helt uppriktigt ber att få framställa. Jag hyser för den nuvarande ledaren af skolan den största aktning, och hvilken af honom sjelf är till fullo känd. Jag har det fullaste förtroende till hans oväld, och jag har, under den

pedagogiska verksamhet, som jag fått på min lott, erhållit dyrbara prof på densamma, som jag på det tacksammaste erkänner, men då jag vet, att han är bland dem som önskar, att skolan måtte få vara i ro, och då jag antager för gifvet, att han ej gillar de grundsatser, som föranlett Herr Rundbäcks motion, är det klart att, med det största förtroende till hans opartiskhet, man ej kan begära, att han skulle gå emot sin egen öfvertygelse. Detta klandrar jag ej, och en hvar, som innehar ett embete, skulle göra på samma sätt och bör göra det. Initiativet för skolan bör från honom utgå. Det närvarande förhållandet är för öfrigt ej numera detsamma, som då 1825 den stora undervisningskomitén tillsattes och medlemmarne togos bland rikets ypperste män, både inom Staten och inom läroverket, samt med oväldigt afseende på stridande meningar. Hvarföre, frågar man? Jo, emedan Regeringen sjelf var gripen af den nya rörelsen, och flera af hennes ledande män delade i viss mån de nyare åsigtarna. Hela denna rörelse liksom dess anledningar och dess uppåtgående inflytelse finnes icke nu.

Det är på denna uppriktiga grund, hvilken jag hoppas ej måtte misskännas eller missförstås, som jag ej vill motsätta mig en underdånig skrifvelse; men jag befarar, att under närvarande förhållanden den icke verkar derhän, att undanrödja de brister, hvilka jag för min del jemte många föräldrar anser vidlåda vårt skolväsende.

Grefve Manderström: Då ett ärende af så genomgripande och djup betydelse, som det föreliggande, nära Riksdagens slut blef af denna Kammare till ett dess Tillfälliga Utskott hänvisadt, var det naturligt att hos detta, särdeles i betraktande af de krafter, som stod detsamma till buds, en stor tveksamhet skulle uppstå huru det rättast borde behandlas. Någon sådan tveksamhet förefanns dock icke med afseende å det af Andra Kammaren fattade beslut, hvilket Utskottet, på de i dess Betänkande anförda skäl, ansåg sig icke kunna biträda. Då det likvisst icke för Utskottet kunde vara obekant, att en stor oro rörande detta ämne förefanns inom landet, skulle det hafva ansett det orätt att lemna denna sak helt och hållet å sido, och har derföre ansett som en skyldighet att inför Kammaren framlägga dessa betänkligheter, hvilkas tillvaro ingen lärar bestrida. För min del anser jag emellertid, att det icke tillkommer Riksdagen att i detalj behandla sådana frågor som den förevarande, och Utskottet, som varit af samma åsigt, har derföre trott sig handla riktigast, då det med fullt förtroende till Regeringen föreslagit Riksdagen att vända sig till Kongl. Maj:t med anhållan om en pröfning af detta ärende på sätt Kongl. Maj:t sjelf kan finna lämpligast. Utskottet har så mycket heldre ansett sig kunna föreslå en sådan åtgärd, som det upplysta nit och det varma intresse, som Kongl. Maj:ts Regering alltid egnat åt denna viktiga fråga, lemnar den bästa borgen derför, att ärendet på detta sätt skall vinna en behandling, öfverensstämmande med landets och folkets bästa. Detta har varit anledning till det förslag, som Utskottet framställt och hvilket jag får hos Kammaren till bifall förorda.

Herr Statsrådet Carlson: En diskussion, sådan som denna,

kan icke annat än vara af största intresse för den, som har det tunga ansvaret att besörja de viktiga angelägenheter, om hvilka här är fråga. Att meningarne bryta sig emot hvarandra, har också diskussionen tillräckligt utvisat. Må det tillåtas mig, att fästa uppmärksamheten på en sida af saken, som hittills, att jag så må säga, endast med en anklang blifvit berörd, men som för bedömandet af ställningen är af synnerlig vikt, nemligen det förhållande, som eger rum emellan en *skollag* och dess *verkställighet*.

En skollag är icke att jemföra med en civil- eller brottmålslag, den der innehåller speciela stadganden, som man blott har att på hvarje särskildt fall tillämpa. Den liknar icke heller ett militäriskt reglemente, hvars föreskrifter ögonblickligen och endast passivt verkställas. Den innehåller allmänna bestämmelser, hvilkas utförande i det enskilda fordrar en komplex af den innersta verksamhet menniskan kan komma att utföva. Den skall ikläda sig kött och blod genom att intränga i öfvertygelsen och genom dess makt förverkligas. Först då blifver lagen lefvande. Det är endast genom en sådan innerlig öfvertygelse hos lärarne, genom den tillämpning de gifva åt lagen, genom den rätta methodiska behandlingen af läroämnena och den ändamålsenliga fördelningen af dessa ämnen på de olika skedena af lärjungarnes utveckling, genom den harmoniska framställningen från de olika lärarnes sida, genom det riktiga underordnandet af delarne under det hela, så att skolans hela verksamhet strängt syftar på målet: lärjungarnes uppfostran till fast karakter och klar tankeförmåga — som lagen blifver lefvande. Mitt förnämsta bemödande har varit, att tillvägabringa en sådan verkställighet. Jag har föreställt mig, att, efter de skakningar, våra läroverk genomgått, det skulle vara gagneligt, om deras verksamhet hade tillfälle att sätta sig i sina nya former, deras erfarenhet att stadga sig; och styrelsens bemödande har därför gått ut på att redligt verkställa, så fullständigt som möjligt, den lag, som finnes, i den öfvertygelse, att endast af en sådan verkställighet kan framgå ett på säker grund bygdt omdöme huru man vidare bör fortskrida. Det är därför som man bemödat sig att sörja för lärarnes bildning, att för deras verksamhet gifva anvisningar och råd, att sammanföra dem till möten, för att bereda dem tillfälle till tankeutbyte, som man derjemte sörjt för utarbetande af tjenliga läroböcker i de olika kunskapsämnena och i allt sökt genomföra de två stora grundsatser som äro grundpelarne för vår skollagstiftning, den ena den, att skolans mål är uppfostran genom undervisning, den andra, att lärarne, inom de endast i den största allmänhet uppdragna gränserna af undervisningsplanen, hafva att röra sig med full frihet. Om denna verkställighet är svår, till följd deraf att den går på det innersta af lärarens eget väsende och i sina djupaste grunder icke kan kontrolleras, så fordrar den, för att kunna lyckas, något lugn.

Huru har likväl förhållandet i detta hänseende varit under de sist förflutna tjugu åren? Genom 1849 års genomgripande beslut bröt skolan fullständigt med sin förutgående tendens och sina traditioner; på en gång afskars den utveckling, som tillförene egt rum, och det var icke genom en successiv förändring, utan genom en fullständig brytning, läroverket inträdde på nya banor. En sådan brytning drager vanli-

gen långvariga följder efter sig; också hafva derefter upprepade förändringar, på grund af Riksdagens framställningar inträffat. Men icke nog med denna starka brytning och de täta förändringarne derefter; under tiden har i skolornas yttre ordning inträdt en hel omskapning. I stället för 13 fullständiga läroverk, har landet nu 31 sådana; i stället för ett par hundra lärare, hafva vi 700; och allt detta har skett under loppet af föga mer än ett årticnde. Under samma tid har tillströmningen till skolorna varit så stark, att lärjungarnes antal vuxit från 7,000 till 13,000, i följd hvaraf en stor del af läroverken hafva att kämpa med alla de svårigheter, som uppkomma af öfverfyllda klasser.

Det förefaller mig någon gång, som om man ställde på våra läroverk sådana fordringar, som man med skäl kan ställa endast på ett läroverk, som i lugn får utveckla sig. Men det förhåller sig med ett läroverkssystem ungefär som med ett stort landtbruk. Om man för ett sådant uppgör en cirkulationsplan, beräknad för en längre tid, men icke följer den mera än några få år, och sedan afbryter den för att vidtaga en ny, och man vidare efter kort tid åter upphör med denna, för att införa ännu en tredje, så visar erfarenheten, att resultatet merendels icke blifver så godt, som man skulle önska, och icke framvisar fördelarne af en oförändradt fasthållen bruksplan.

Om, till följd af de ständiga brytningarne, läroverken, synnerligast på vissa ställen, ännu framte någon ojemnhet, kan detta icke vara att undra på, och en väsentlig anledning till de klagomål, som höras, ligger deri, att full harmoni emellan lagens fordringar och dess verkställighet ännu icke inträdt, och svårligen kunnat inträda. Villigt erkänner jag, att en större förmåga kunnat leda det hela med större framgång: men jag betviflar, att den velat proklamera en annan grundsats, än den, att söka göra undervisningen så lefvande som möjligt och att utveckla lagens föreskrifter till fullständig verklighet.

Af diskussionen framgår ock, att, om missförhållanden finnas inom skolan, böra de icke tillskrifvas skolan ensam. Det ligger någonting i hela det andliga tillståndet i vår tid, äfvensom i vårt lands sociala förhållanden, som dertill medverkar. Kastar man blicken på det bildade Europas särskilda länder, så återfinnes öfverallt samma jäsnig, samma frågor och samma svårigheter. Grunden ligger i den nuvarande bildningens beskaffenhet: ty den är på en gång en öfvergångsbildning, och tillika starkt utvecklad i sina detaljer, hvilken detaljkunskap med större styrka än någonsin gör sig gällande äfven inom skolan. Detta kan icke förhindras, men det kan förmildras. De sociala förhållandena åter göra sig på mångfaldigt sätt gällande i förhållandet mellan föräldrarne och skolan: särskildt åstadkomma de, sådana de hos oss förefinnas, att den praktiska medborgerliga bildning, som skolan bemödar sig att gifva, icke är så eftersökt som man förutsatt, och derfore icke blifver så utvecklad den borde vara, eller kan verka med det eftertryck, som vore önskligt.

Jag har redan nämnt något om inflytandet af de täta förändringar som egt rum i skolväsendet under sednare tider. Det var egentligen 1844 års riksdag som gaf utgångspunkten härtill, då den be-

gärde de tre genomgripande förändringarne: att bildningslinierna skulle sammanföras med hvarandra, att gymnasium och skola skulle förenas till ett läroverk, och att lärarne skulle undervisa en hvar i sitt särskilda ämne.

Någon fullt klar bild af de förbättringar i det nu bestående, Utskottet skulle önska, finner man väl icke i Betänkandet, men till en väsentlig del berör detta Betänkande just de nu nämnda tre förändringarne. Endast i största korthet beder jag att få yttra något i anledning af hvad Utskottet i särskilda punkter anført.

Utskottet säger till en början, att språkundervisningen i de nedra klasserna af skolan utvidgats så, att den på ett betänkligt sätt upptager barnens tid och anstränger deras ännu föga utbildade krafter. Ser man efter hvilka förändringar som på sednare tider vidtagits, så finner man, att dessa just gått i en motsatt riktning mot den som Utskottet antydt såsom rådande; de hafva nemligen gått ut på att *inskränka* språkundervisningen på det sätt, att icke allt för många språk skulle på en gång förekomma. Språkundervisning intager utan tvifvel med rätta ett betydande rum i de lägre klasserna, emedan den så väl lämpar sig för den yngre ålderns uppfattningsförmåga och emedan det är lättare att då, än sedermera vid en mognare ålder, inhemta språklärans elementer, hvilka hufvudsakligen anlita minnet. Enligt 1856 års skolordning inträdde i andra klassen: fransyska språkets läsning, i den tredje: latin och tyska samtidigt, i den fjerde: grekiska. Enligt nu gällande skolordning inträder tyskan i första klassen, latinet i andra, grekiskan i fjerde klassen. Således: i stället för att redan i tredje klassen 3 språk lästes samtidigt, läsas der nu blott två, och tvenne års mellanstånd inträder, innan till dessa två språk kommer ett tredje, hvilket dessutom icke är obligatoriskt utan valfritt. Franskan förekommer först i femte klassen, och skulle icke ens der hafva inträdt, om icke det hade ansetts betänkligt att i de städer, der endast femklassiga läroverk finnas, lärjungarne skulle alldeles sakna tillfälle att inhemta de första grunderna af detta världsspråk.

Utskottet säger vidare, att den stora mängden af ämnen, som samtidigt läsas i skolan, för mycket anstränger lärjungarnes krafter. Detta är en stor fråga, och att uttömma den medgifver nu icke tiden. Jag vill endast nämna, att det är vissa ämnen, som skolan aldrig kan släppa. Skolan måste bibringa kunskap om hvad som finnes inom oss, utom oss och uppöfver oss. Dessa tre kunskapsgrenar kunna antaga olika gestalt vid olika tidpunkter, men de måste alla finnas. Det första, eller det som lefver inom oss, finner sitt uttryck och sin motsvarighet i språket, hvars utveckling går i jembredd med tankens egen. Kännedomen af den oss omgifvande världen inhemta vi genom studium af naturen och af historien, och genom måttets vetenskap: matematiken. Slutligen lärer oss religionen att känna och värda den makt som står öfver oss alla.

I första klassen finner man nu såsom läroämnen: kristendom, modersmålet och tyska språket, hvilka tjena såsom gemensamt underlag för språkundervisningen, räknekonst, samt historia och geografi. En mera inskränkt äfvensom en mera ändamålsenlig cykel af ämnen

torde icke vara lätt att uppställa. I andra klassen fortfara samma ämnen och tillkommer latin. Tredje klassen har inga nya ämnen. I fjerde klassen tillkommer grekiska, nemligen för dem som önska lära detta språk; den väsendtliga lättnad, som uppstått derigenom att detta språk numera är valfritt, torde icke böra förbises. I femte klassen tillkommer franska: men der sjunker åter tyskans timantal till mindre än hälften mot förut, så att ändock endast två eller högst tre språk med någon styrka drifvas. Den sjetta klassen har i tyskan endast 1 timmes extemporerad läsning och i sjunde klassen bortfaller alldeles denna, äfvensom läsningen af naturalhistorien.

Vill man nu afhjelpa det onda, som öfverklagas, genom attskära bort något ämne, så låter detta lätt nog säga sig, men ytterst svårt blir att bestämma, hvilket detta ämne skall blifva. Så t. ex. med afseende på språken. De klassiska språken erkännas af hela det bildade Europa såsom ett af de yppersta bildningsmedel. De nyare stora kulturspråkens kändedom är oundgänglig, i synnerhet för ett litet folk. Naturens kunskap lärer man icke, aldraminst i vår tid, kunna anse öfverflödig; fäderneslandets historia och mensklighetens låter sig ej heller afvisa.

Men det gifves här en annan utväg, nemligen att utplåna mångfalden på ett sådant sätt, att de olika ämnena förete sig för lärjungarne mera såsom ett gemensamt helt, att uppsöka inom de särskilda läroämnena hvad som kan föras tillhopa och ställa det ena i det rätta sammanhang med det andra, samt gruppera flera beslägtade läroämnen omkring ett af dem såsom centralt. Härigenom blir ock kunskapen långt mera lefvande, och de olika läroämnena bilda en kedja, der ingen länk utöfvar något särskildt tryck. På denna väg synes det mig att man bör framgå, för att sätta skolans arbete i öfverensstämmelse med vår tids bildning, heldre än att söka skära bort några grenar af den stam som förefinnes, och derigenom stympa den. Detta arbete är ock det, som inom läroverken pågår. Man skall icke tro, att skolan lefver i översamhet, eller att den icke fortskrider, äfven om inga ändringar ske i den skrifna lagen. Tvärtom: arbetet fortskrider oupphörligt, och detta lugna, inre arbete förer, som jag tror, säkrast till målet.

Under diskussionen har man antydt, att vissa ämnen kunde utslutas och, ehuru man icke uppgifvit hvilka, förmodar jag, att man menat fysik och kemi. Men fysikens kändedom lärer väl numera vara fullt ut lika vigtig för den allmänna bildningen som de grenar af naturalhistorien skolan upptagit. Undervisning i kemien återfinnes för närvarande icke annat än på reallinien och i dess öfversta afdelning. Ytterligare säger Utskottet, att lärjungarne på ett stundom för deras helsa betänkligt sätt blifvit öfveranstängde derigenom att de särskilda ämnena föredragas af särskilda lärare. Detta är en vigtig punkt, som med stor följdriktighet blifvit utvecklad af den talare, som hade ordet näst före den siste. Mycken sanning ligger deri, att denna af 1844 års riksdag begärda förändring medfört olägenheter, hvilka då icke förutsågos. När lärarne hafva hvar och en sitt ämne, ligger det i sakens natur, att de söka hvar för sig i möjligaste mätto uppdrifva studiet af detta ämne genom hemlexor. Lä-

raren sätter en ära deri, att lärjungarne inhemta mycket, och detta är på visst sätt berättigadt; men å andra sidan är medlet icke riktigt, enär för mycket arbete lägges på lärjungarne. Det är ock naturligt, att en lärare, som har blott ett enda läroämne, lever sig så uteslutande in i detta, att han känner behof och lust att meddela äfven de finaste nyanserna och detaljerna af sitt ämne, och faran är då, att alltför mycket material kommer att meddelas åt lärjungarne. Det är just för att motverka dessa olägenheter, som åtskilliga stadsganden på sednaste åren tillkommit.

Botemedlet för det öfverklagade onda ligger nemligen dels deri, att lärarnes antal i samma klass inskränkes, dels deri att man söker föra deras arbete mera tillsammans till en enhet. Det har derföre blifvit föreskrifvet, att lärare endast till ett mindre antal böra undervisa i hvarje af mellanklasserna, äfvensom att de skola sinsemellan öfverlägga om rätta sättet att behandla sina läroämnen. För att det rätta måttet af hemarbete för lärjungarne icke må öferskridas, är stadgadt, att i hvarje klass skall finnas en anteckningsbok, i hvilken hvarje lärare för dagen inskrifer hvilka arbeten han föresatt lärjungarne att fullgöra i hemmet, och i hvarje årsprogram är det rektor ålagdt att uppgifva, i huru många läroämnen hemlexor i allmänhet blifvit för hvarje dag lärjungarne föresatta, äfvensom huru lång tid om dagen hemarbete kunnat i allmänhet anses upptaga för lärjungar af medelmåttiga anlag.

Att öfveranstängningen på de sednare åren aftagit, tror jag ock vara säkert. Det skall blifva svårt att visa, att den har sin grund i lagens stadganden. Om så vore, skulle det icke inträffa som nu är förhållandet, nemligen att den vid vissa läroverk icke finnes, vid andra åter framträder i olika mått. Ty lagen är gemensam för alla. Men det onda, i den mån det förefinnes, har sin grund deri, att verkställigheten ännu icke hunnit tillräckligt rätta sig efter lagen, och med rätta torde man icke kunna vänta, att en sådan verksamhet som den ifrågavarande skall kunna omgestalta sig på så kort tid, men efterhand försiggår denna ombildning och detta utjemnande af svårigheterna.

Utskottet säger härefter, att lärokurserna äro så ordnade, att i verkligheten någon afslutad undervisning icke erhålles förrän skolans alla klasser blifvit genomgångna. Detta är, hvad den klassiska linien beträffar, redan genom den föregående diskussionen så belyst, att jag icke behöfver uppehålla mig dervid. Vid sista termins-afslutningen 1869 var afgangen på klassiska linien ur 2:dra klassen 11 procent, ur 3:dje klassen 13 procent, ur 4:de klassen 14 procent, ur 5:te klassen 12 procent, och ur 6:te klassen 18 procent. Nu frågar jag: hvilka skäl har man att göra en afslutning just vid 5:te klassen, der de utgångne lärjungarnes procentantal är *minst*? Måste man icke framför allt fullfölja undervisningen konsekvent till dess mål? Om icke detta sker, uppkommer icke något organiskt helt.

För reallinien åter är förhållandet verkligen sådant, att den, som utgår från 5:te klassen, bör hafva vunnit ett, så vidt möjligt, afslutadt kunskapsmått. Men för denna linie äro också, och detta just med angifvande af en sådan afsigt, kurserna så ordnade, att en afslutning uppkommer.

Enligt gällande skolstadga bör nemligen den som utgår ur realiniens 5:te klass hafva inhemtat sin kristendomskunskap efter afslutade läroböcker, Fäderneslandets historia mera utförligt och en öfersigt af Allmänna historien fullständigt, Geografien likaledes fullständigt, i Matematiken 2 grader Algebra och 6 böcker af Euclides, i Botaniken läran om växternas inre och yttre organer afslutad, i Zoologien kännedomen om de vertebrerade djuren afslutad; han har erhållit öfning i att på modersmålet skriva lättare uppsatser, och har i Tyska, Engelska och Franska inhemtat så mycket, att han kan läsa lättare författare.

Detta är hvad som finnes stadgad och är fullt verkställbart. Om i ett par af de nämnda ämnena, såsom i Matematiken och i Allmänna historien, det icke öfverallt så fullständigt genomföres, så ligger detta i en ännu icke fullständig anordning af skolans verksamhet, och hufvudsakligen deri, att linierna på vissa ställen icke nog varit åtskilda.

Under diskussionens gång har det blifvit yttradt, att kurserna borde nedsättas. Derom har Utskottet endast helt flyktigt talat, då det antydt, att man borde söka bereda en tidigare afgang. Härvid är emellertid att märka, att kurserna *äro* successivt nedsatta, såsom lätt kan visas, om man jemför fordringarne år 1856 med de nu gällande fordringarne, nemligen i de ämnen, der det verkligen finnes några kurser. För närvarande återstå endast två sådana ämnen, nemligen Latin och Matematik. I Matematik fordras för en blifvande student 6 böcker Euclides och 2 grader Algebra: det torde väl icke vara för högt ställda fordringar. I Latin läses så mycket af de viktigare författarne som erfordras, för att denna läsning verkligen må kunna bära sin frukt för lärjungarnes bildning. Men i alla öfriga ämnen *finnas inga kurser* föreskrifna. Det är då svårt att inskränka dem. I Historien heter det t. ex. helt enkelt: Fäderneslandets historia: — huru *utförligt*, med hvilka *detaljer*, det är öfverlemnadt åt läraren, och detta är samme lärare, som examinerar och gifver betyg i afgangsexamen. I Tyska och Franska heter det: *Valda författare, grammatik*: men *hvilka* författare, huru *utförlig* grammatik, derom är ingenting stadgad.

Denna fråga om kursernas utsträckning beror i allmänhet derpå, hvar man anser att gränsen mellan skolan och universitetet skall sättas. Om Herrarne skulle vilja efterfråga huru i andra länder denna gräns är utstakad, tror jag, att man skall finna få stater, der den står lägre, men väl många, der den står högre. Syftet, att bereda en tidigare afgang, vinnes säkrare genom förbättrade metoder, än derigenom, att man skulle skära bort en eller annan bok i Cicero eller Livius. Det är naturligt, att på den reala linien det står lärjungen öppet, att när som helst afgå, men att förhållandet icke kan vara enahanda på den klassiska linien. När lärjungen skall afgå till akademien för att på egen hand fortsätta sina studier, måste han besitta den mognad, som sätter honom i stånd dertill. Dertill hör, att han kan riktigt och i logisk följd uttrycka sig på modersmålet, och öfersätta ett stycke till latin, så vida han undervisats i detta språk; han bör ega någon kännedom af matematiken och vana att använda

denna kunskap. Dessa fordringar äro just de, som blifvit uppställda såsom de hufvudsakliga för mognaden, och han blifver förklarad mogen icke blott på grund af det faktiska kunskapsförråd han inhemtat i skolan, utan äfven och hufvudsakligen med afsende på den bildning han derigenom vunnit. Det sålunda utstakade målet måste återverka bestämmande på skolans hela arbete.

Det har blifvit yttradt, att ungdomens bleka gestalter skulle förete en afskräckande anblick. Det kan icke nekas, att, inom en och annan skola, i öfrigt förtjente lärare till följd af ett öfverdrifvet nit öfver höfvan ansträngt lärjungarne, men att detta förhållande icke är allmänt, framgår af de berättelser, som afgifvits af föreståndaren för Gymnastiska Central-institutet öfver de af honom verkställda inspektionsresor, ur hvilka berättelser jag anhåller få lemna några meddelanden. Inspektören säger t. ex. rörande Hernösands högre elementarläroverk: "Antalet närvarande lärjungar är denna termin (höstterminen 1868) 190. Af dessa äro 112 öfver 15 år. Icke deltagande i de gymnastiska öfningarne äro 17, af hvilka för höftsjuka 2, för ljumskbräck 2, för organiskt hjertfel 3, för svagt bröst 2, för svaghet i bröstet efter lunginflammation 2, för följder efter reumatism med hjertsäcksinflammation 1, för hjertklappning 1, för oregelbunden hjertverksamhet vid ansträngning 1, för hjerthypertrofi 1, för rachitis 1, för smittkoppor 1." — Det synes således, att det aldra största antalet af de mindre friska bland denna ungdom lida af sådana organiska fel eller tillfälliga åkommor, som ingalunda hafva något sammanhang med den öfverklagade öfveransträngningen. Inspektören fortfar sedan: "Lärjungarnes utseende var i allmänhet friskt, ställning och kroppsform goda, rörlighet och kraft betydliga." — Om Jönköpings läroverk säger han: "Lärjungarnes utseende i allmänhet tillfredsställande, ställning och kroppsform ganska goda, rörlighet och kraft betydliga, lynnet lifligt och godt, öfningarne gingo med mycken raskhet och fart." Om Wexiö läroverk: "Utseendet i allmänhet fullt tillfredsställande, ställning och kroppsform goda, rörlighet och kraft mer än vanligt utvecklade, ordning och disciplin goda, lynnet lifligt, lugnt och kraftigt".

I den berättelse, som afgifvits öfver inspektionerna under sistlidne vårtermin, heter det: för Carlskrona läroverk: "Lärjungarnes utseende var ganska friskt och godt. Öfningarne hade af dem på sista tiden omfattats med stigande intresse. Ställningen var i allmänhet god och rörelseformerna ganska rena. Styrka och säkerhet, lugn och fart voro för så väl de gymnastiska som de militära öfningarne karakteriserande." — Christianstads läroverk: "Ungdomens utseende var i allmänhet ganska friskt; hållningen var god; fart och lif, kraft och bestämdhet ådagalades." — Läroverket i Lund: "Utseendet var i allmänhet friskt, ställningen god, kraft och rörlighet betydliga; lugn, stadga och fart voro utmärkande för rörelserna." — Malmö läroverk: "Ungdomens utseende var i allmänhet friskt, hållningen vacker, ordningen god, och anordningen af rörelserna och deras följd vittnade om mer än vanligt goda insigter. Styrka och fart saknades icke, och rörelseformerna voro väl vårdade." — Läroverket i Helsingborg: "Ungdomens utseende var ganska friskt; hållning och

krafter ganska goda, och rörelseformerna väl vårdade.“ — Landskrona läroverk: “Ungdomens utseende var friskt, hållningen god, lugn och liflighet i lycklig förening voro utmärkande för det hela“, o. s. v.

Af dessa yttranden, som efter verkställda undersökningar blifvit afgifna af en fullt kompetent och sakkunnig person synes framgå, att några oroande symptom i allmänhet icke äro för handen och att, der de ännu kunna finnas, de alltmera skola försvinna.

Jag öfvergår nu till hvad Utskottet yttrat om bildningsliniernas sammanslagning. Detta är ett stort ämne, och jag tror icke, att det är sista gången det kommer att diskuteras. Det har också redan satts i fråga, att det skulle föranleda nya åtgärder från förvaltningens sida. En del af läroverken hafva ett så ringa antal lärjungar i de högsta klasserna, att det knappast står tillsammans med god hushållning att bibehålla dessa; men det är svårt att i detta hänseende vidtaga en reduktion, så länge Riksdagen ständigt fortfar att öka de fullständiga läroverkens antal. För öfrigt är den nu varande skolformen så elastisk, att linierna inom den kunnat vara på olika ställen i många olika grader skilda, och det finnes till och med läroverk, der de redan äro helt och hållet åtskilda.

Beträffande föreningen af det fordna gymnasiet med de lägre klasserna, lärar med skäl kunna sägas, att den visat goda följder. Genom denna förening vanns, ibland annat, att lektorerna, hvilka böra besitta en högre vetenskaplig bildning, fingo utsträcka sin verksamhet äfven öfver undervisningen i de lägre klasserna, hvilken deraf rönt ett gagneligt inflytande. Disciplinen kan och bör, oaktadt denna förening, i kloke lärares hand blifva en helt annan för ynglingarne i de högre klasserna än för gossarne i de lägre.

I allmänhet måste det anmärkas, att, om man vill göra betydande förändringar, om man vill bryta tillbaka den utveckling som försiggått, så möta derfor betydliga hinder i de förhållanden, uti hvilka man redan lefvat sig in. T. ex. vid bemödandet att sammanföra flere ämnen i samme lärares hand, möter den svårighet, att till följd af det tillförene gällande facksystemet läraren ofta icke har den universala kunskap, att han förmår meddela undervisning i mer än ett ämne; och om de båda linierna skulle skiljas, uppstår ett hinder i de vackra och kostsamma byggnader, som blifvit för nu afsedda ändamål i många städer uppförda, och hvilka då skulle blifva till en stor del öfverflödiga.

Hvad slutligen beträffar Utskottets hemställan, är det naturligt, att den, som skall mottaga en framställning, bör vara den siste att derom yttra sig; det är den, som vill aflåta en skrifvelse, som bör öfverväga skälen för densamma. Finner Kammarerna sig böra begära en utredning, vore det efter min uppfattning icke rätt, om förvaltningen skulle undandraga sig densamma, eller skulle underlåta tillse, att denna utredning och granskning må blifva så omfattande och fullständig som möjligt.

Grefve Ehrenswärd: Jag erkänner villigt, att åtskilliga af de betänkligheter, jag hyst i afseende på den undervisningsplan, som

för närvarande följes vid våra elementarläroverk, försvunnit under det jag åhört det glänsande föredrag, som nyss utgått från en af Regeringens ledamöter; och jag tillägger att jag är öfvertygad att detta anförande skulle utöfvat en liknande inverkan på ganska många af dem, som utanför Representationen betvifla lämpligheten af den gällande undervisningsplanen, så framt de också varit i tillfälle att afhöra detsamma. Emellertid hafva icke alla mina betänkligheter blifvit häfda och ett faktum är det, hvilket icke heller blifvit bestridt, att klagomål öfver det närvarande förhållandet med våra elementarläroverk förspörjas från alla delar af landet. Utskottets mening med att anföra de klagomål, som kommit till dess kännedom, har dock icke varit, som man här velat antyda, att uttala något misstroende mot. eller kasta skulden på, vare sig den förra Representationen eller den närvarande, mot fordna Regeringen, eller den nuvarande; det har ansett sig endast böra anmärka, att en oro förefinnes; det har anført de anledningar, som, enligt Utskottets förmenande, vållat denna oro, och bland dem, i första rummet anmärkt de ständiga omkastningar, hvilka egt rum under de sista 20 åren, och hvilka vållat, att allmänheten nu icke rätt vet på hvilken ståndpunkt undervisningen egentligen befinner sig, eller om den är så ordnad, som den borde vara. Att sådana omkastningar verkligen egt rum, har äfven blifvit medgifvet från ministerbanken och jag behöfver derföre icke vidare uppehålla mig vid dem. Öfriga anledningar till den befintliga oron i landet, som Utskottet angifvit, hafva af flera talare blifvit berörda. och jag vill derföre, då tiden är långt framskriden, endast yttra mig om dem bland dessa orsaker, som enligt mitt förmenande spelat den största rolen. Hit räknar jag önskan att lärokurserna vore ordnade på det sätt, att i verkligheten någon afslutad undervisning erhålles förr än efter genomgång af skolans alla klasser. I afseende härpå har Herr Chefen för Ecklesiastik-departementet visat, att på den klassiska linien någon afslutning icke kan ega rum förr än läroverket är fullständigt genomgånet, och detta är äfven naturligt, emedan det är den klassiska liniens syfte att meddela lärjungarne den bildning, att de vid universitetet kunna fortsätta sina studier. Också är det icke härom, utan om förhållandet å den reala linien, som frågan är. Hvad denna beträffar, har af Herr Ecklesiastik-ministern visserligen blifvit upplyst, att lärokurserna under det sista året undergått sådan förändring, att afslutning på denna linie kan ske i femte klassen. Att någon sådan afslutning dock ännu icke egt rum. tror jag mig veta, och finner ett stöd härför i den lilla skrift af en skollärare — jag antager nemligen att författaren är en sådan, enär hans skrift är ett aftryck ur den af tvenne framstående skolmän utgifna Pedagogiska tidskriften — som här blifvit utdelad och på hvars elfte sida man läser följande ord: "vi våga nu först och främst, i öfverensstämmelse med hvad 1868 års rektorsmöte redan uttalat, tryggt påstå, att vår reallinies femte klass erbjuder en verklig afslutningspunkt, afsigtligt och ganska väl beräknad just för dem, som vid denna tid vilja lemna läroverket för att utgå i det praktiska lifvet. Just detta, att femte klassen erbjuder en afslutningspunkt, tyckes innebära att den önskade afslutningen väl då kan ega rum, men inga-

lunda att den verkligen eger rum. Blir den en gång en verklighet, tror jag att en af de väsendtligaste anledningarna till klagomål med undervisningen å den reala linien också skall vara undanröjd.

Hvad den äfven här mycket omtvistade öfversträngningen beträffar, vill jag icke upptaga Kammarens tid genom att yttra mig om den. En ärad talare, fullt kompetent att i ämnet yttra sig, har med siffror visat, att öfversträngning icke gerna kan ega rum. En annan talare, icke heller främmande för ämnet, åter påstår, att den verkligen förefinnes och har till stöd för sitt påstående till och med åberopat en vetenskaplig auktoritet af den största betydelse, men som det är beklagligt att man skall behöfva åberopa i frågor, som röra landets undervisningsverk och den ungdom, som besöker dem.

Utskottet har vidare erinrat, att en önskan inom landet gör sig gällande, att i de högre klasserna bildningslinierna måtte fullständigt skiljas åt. Flera talare hafva äfven yttrat sig derhän, fastän de ansett att kostnaderna vid ett sådant fullständigt åtskiljande skulle komma att lägga öfverstigliga hinder i vägen. Jag ber att härvid blott få erinra, att öfver kostnaderna har Utskottet icke haft att yttra sig. Det har endast velat anföra fakta, och att den ifrågavarande önskan verkligen förefinnes, har ju äfven blifvit medgifvet. Herr Chefen för Ecklesiastik-departementet har förklarat, att detta är "en stor fråga", hvarmed torde menas, att den icke kan eller bör nu behandlas på detta rum. I detta fall hyser jag samma åsigt, men tror dock, att Utskottet haft rätt från sin ståndpunkt, att omnämna den och att föreslå, att den af sakkunniga personer måtte blifva utredd. Utskottet har aldrig velat gifva sig sken af att kunna lösa den och det har icke heller kunnat tro att man fordrat det. Det har tvärtom ärligt erkänt, att det icke egde erforderlig sakkänedom för att behandla en fråga af så omätlig vikt, som den om elementarundervisningens ordnande. Enligt mitt förmenande kan detta emellertid icke tillräknas Utskottet såsom ett fel, utan bör förebräelsen i så fall riktas mot Eder sjelfva, mine Herrar, som till Utskottet remitterat ett ärende som för detsamma måste vara främmande. De förebräelser, som ifrån ett eller annat håll blifvit riktade mot Utskottet, tror jag därför att det ej förtjenar, aldraminst om man erinrar sig följande ord ur Utskottets Utlåtande: "Huruvida de klagomål öfver det närvarande förhållandet med våra elementarläroverk, hvilka Utskottet påpekat, verkligen hafva den betydelse för ynglingarnes uppfostran, som man allmänt synes böjd att tillmäta dem, vågar Utskottet icke afgöra". Utskottet har i sitt Utlåtande anført endast hvad det ansett vara fakta, men icke tillåtit sig att afgöra i hvad mån de voro befogade. Att de icke äro alldeles obefogade, har Utskottet emellertid trott sig böra antaga, och det har derföre trott sig befämja frågans lösning genom att förorda en revision af den gällande skolstadgan. Enligt Utskottets öfvertygelse skulle nemligen en sådan revision stilla den oro, som obestriddigen finnes inom landet, och förskaffa skolan det lugn, hvaraf Utskottet väl vet att den är i så stort behof. Den mängd af frågor rörande undervisningsväsendet, som måste utredas, innan man kan hoppas på ett sådant lugn,

lugn, har gjort att Utskottet, då frågan först i Riksdagens elfte timme blifvit dess pröfning underställd, ansett den enda tjenliga utvägen att få den löst vara att hos Regeringen anhålla om en revision af skolstadgan och ett närmare bestämmande af sättet, hvarpå den bör tillämpas. Då Utskottet föreslagit att revisionen måtte anordnas af Kongl. Maj:t, har det skett i full öfvertygelse om att Regeringen skall i den ifrågasatta revisionen insätta personer af olika men på fullständig sakkännedom grundade åsichter, och det på det "andarna der måtte få drabba tillsammans" och sedermera Regering och Representation kunna fatta sina beslut öfver de förslag revisionen komme att framlägga. Det har aldrig kunnat falla Utskottet in att, såsom en värd talare här tyckes befara, Regeringen skulle göra sig skyldig till en sådan partiskhet, att den i revisionen insatte personer af endast en och samma åsigt, beredde att på förhand förklara att allt vore väl bestämdt. Hade våra konstitutionela former medgifvit Riksdagen samma rätt, som till exempel det Engelska parlamentet eger, att sjelf tillsätta en sådan revision, inför hvilken sakkunniga personer kunnat kallas att muntligen afgifva sina vittnesmål, som de i England kallas, då hade Riksdagen visserligen icke behöft hos Regeringen begära tillsättandet af en revision, utan sjelf kunnat anordna den. Men våra former medgifva icke något sådant, och då vet jag sannerligen icke någon annan utväg än att med förtroende vända sig till Regeringen för att få behövet fyldt.

Då jag deltagit i det af Utskottet fattade beslutet, är det naturligt att jag förordar bifall tilldetsamma. I likhet med en ärad talare tror jag emellertid, att den diskussion, som här i dag egt rum, skulle kunna göra den åtgärd vi föreslagit öfverflödig; och jag skall därför icke motsätta mig ett afslag, i fall Kammarerna finna att det ändamål, vi sökt, stillandet af den oro, som i landet förefinnes, bättre och säkrare derigenom vinnas.

Friherre Beck-Friis: För min del kan jag ej annat än delta i det beslut, Utskottet föreslagit, och jag gör det på de skäl, som af Utskottet blifvit anförda. Jag hade gjort åtskilliga anteckningar och ämnat vara något vidlyftigare, men då tiden är långt framskriden, vill jag icke länge uppehålla Kammarerna. Emellertid anhåller jag att få framlägga några siffror, hvilka tydligen visa att en öfveranstängning förefinnes. Anteckningar hafva af mig blifvit gjorda öfver den tid en skolyngling af sjunde klassen vid ett elementarläroverk i en af Rikets städer är sysselsatt, och utvisa nämnda skolas tabeller, att ynglingen måste studera, Måndagar 6 timmar i skolan och 5 timmar i hemmet, tillhoppa 11 timmar, Tisdagar 6 timmar i skolan, 3½ i hemmet, summa 9½ timmar, Onsdagar 5 timmar i skolan, 6¼ timmar i hemmet, tillsammans 11¼ timmar, Thursdagar 6 timmar i skolan, 7¼ hemma, sammanlagdt 13¾ timmar, Fredagar 6 timmar i skolan, 5½ i hemmet, summa 11½ timmar, samt Lördagar 6 timmar i skolan och 6¼ timmar i hemmet eller tillsammans 12½ timmar. När nu härtill kommer ½ timmas gymnastik dagligen, ritning och musik-ktioner för dem, som därför hafva fallenhet, en Svensk kria hvarje

månad, 6 Franska stilprof hvar 14 dag samt åtta matematiska problem hvar tredje vecka, hvilket allt måste fullgöras å andra tider än de förutnämnda, så blifver resultatet ett arbete för ynglingen af 12, 13 till 14 timmar dagligen, och jag hemställer om icke detta måste kallas öfveransträngning. De nämnda siffrorna äro för mig talande och jag kan vitsorda dem, emedan jag kontrollerat dem. För öfrigt vill jag nu, såsom jag redan nämnt, icke längre upptaga Kammarens tid, utan yrkar bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden dels å bifall till hvad Utskottet i förevarande Utlåtande föreslagit, och dels att Kammaren måtte bifalla den 1:sta punkten, men afslå 2:dra och 3:dje punkterna i Utlåtandet, framställdes propositioner å båda dessa yrkanden samt besvarades med blandade ja och nej; hvaruppå och efter det proposition på bifall till Utlåtandet ånyo framställdes samt med många ja och nej i blandning besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den som bifaller Första Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 9, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifaller Kammaren 1:sta punkten, men afslår 2:dra och 3:dje punkterna af samma Utlåtande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—41;

Nej—35.

Föredrogos, men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 9 dennes bordlagda Memorialer:

N:o 84, i anledning af väckt fråga om påbyggnad af flyglarne till Riksdagshuset samt verkställande af åtskilliga andra arbeten inom nämnda hus;

N:o 85, med förslag till de stadganden angående Riksgäldskontorets skulder och fordringar, som böra införas i det nya reglementet för detta verk; samt

N:o 86, med förslag till stadganden i Riksgäldskontorets regle-

mente angående de vid föregående riksdagar beviljade, men ännu icke utbetalda statsbidrag.

Föredrogs och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 9 dennes bordlagda Memorial N:o 88, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Stats-Utskottets Utlåtande N:o 78, öfver väckt motion om förändring af uppvärmnings- och luftvexlingsanstalterna i Första Kammarens sessionsrum.

Utskottets första hemställan.

Herr Ekman, Carl: Då jag vid behandlingen af denna fråga tog mig friheten framställa det yrkande, som Medkammaren biträdt, vågar jag nu, då jag finner sammanjemkningsförslaget just innehålla hvad jag åsyftade att uttrycka med den formulering, jag framlade, anhålla, att Kammaren behagade bifalla detta sammanjemkningsförslag, och framställer jag så mycket heldre denna anhållan, som, efter hvad jag hört, Andra Kammaren redan bifallit detta förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad och Utskottets hemställan bifölls.

Utskottets i Memorialets sednare del afgifna förslag till voteringsproposition.

Herr Grefven och Talmannen yttrade, att då, enligt ankommet protokollsutdrag, Andra Kammaren jemväl godkänt det af Utskottet i första delen af Memorialet framställda sammanjemkningsförslag, Kammaren torde finna, att frågan om den nu föredragna voteringspropositionen hade förfallit.

Ropades ja.

Föredrogs Stats-Utskottets den 9 dennes bordlagda Memorial N:o 89, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Stats-Utskottets Memorial N:o 77, med beräkningar öfver statsregleringen för år 1871 samt i fråga om fyllande af Riksgälds-kontorets behof.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag hoppas att icke någon misskrifning måtte hafva egt rum i det protokollsutdrag, som till Stats-Utskottet blifvit expedieradt angående Kammarens beslut rörande Stats-Utskottets Memorial N:o 77. Jag förstår nemligen icke riktigt hvad det vill säga, när det står: "Riksdagen uppdrager åt Fullmäktige i Riksgälds-kontoret att etc. — — — upplägga ett lån." Något riktigt sammanhang finnes enligt min tanke icke i mom. 1, och

torde Sekreteraren lemna upplysning om någon misskrifning kan hafva egt rum.

I anledning häraf tillkännagaf undertecknad, att den nu föredragna voteringspropositionens innehåll i dess sednare del, eller nejpropositionen, vore ord för ord lika med det af Första Kammaren frågan fattade beslut, intaget i ett af undertecknad sjelf kollationerad protokollsutdrag.

Herr Leijonancker: Jag begärde ordet för att lemna samma upplysning, som nyss blifvit af Sekreteraren meddelad, den nemligen att mom. A) uti förevarande Memorial är alldeles ordagrann likalydande med mom. A) i det af Kammaren fattade beslut rörande Stats-Utskottets Memorial N:o 77.

Öfverläggningen förklarades slutad och voteringspropositionen godkändes.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att omröstning jemlikt 65 § Riksdags-ordningen skulle, enligt emellan Talmännen träffad öfverenskommelse, i morgon Tisdag den 11 dennes anställas öfver den i Stats-Utskottets Memorial N:o 89 intagna och af Andra Kammaren jemväl godkända voteringspropositionen, samt att å samma dag sådana omröstningar äfvenledes komme att ega rum för afgörande af åtskilliga andra frågor, såvida de af vederbörande Utskott föreslagna voteringspropositionerna dessförinnan blifva af båda Kamrarne godkända.

Föredrogs och bifölls Bevillnings-Utskottets den 9 dennes bordlagda Memorial N:o 13, med förslag till ännu icke afgjorda tullbestämmelser för vissa artiklar.

Föredrogs och företogs punktvis till afgörande Bevillnings-Utskottets den 9 dennes bordlagda Betänkande N:o 14, angående beräkningen af tull-, post-, stämpelpappers- och bränvinsbränningsmedlen.

1:sta—3:dje punkterna.

Biföllos.

4:de punkten.

Friherre af Ugglas: Sedan Stats-Utskottet uti sitt, redan i går förehafda Betänkande beräknat bränvinsmedlen till 9,800,000 R:dr och på denna siffra är beroende om statsregleringen skall gå ihop eller icke, lärer någon förhoppning att nu i Riksdagens sista timma härutinnan vinna någon ändring icke förefinnas. Emellertid kan jag för min del icke låta detta Betänkande gå förbi, utan att dervid uttala min öfvertygelse om att det af Bevillnings-Utskottet nu beräknade belopp, hvartill bränvinstillverkningen skall komma att uppgå, eller 14,000,000 kannor är alltför högt tilltaget. Med afseende å bränvinsbränningen under denna vår, hade jag varit benägen att medgifva en förhöjning till 13,000,000 kannor uti det i Kongl. Maj:ts nädiga Proposition beräknade belopp, och fastän en sådan beräkning ovilkorligen medfört en ökad bevillning, tror jag man handlat klokt att dervid stadna, så mycket heldre som statsregleringen för år 1871, sådan den nu föreligger, icke kan anses vara normal.

För att få debet och kredit någorlunda att gå ihop, har man nemligen nödgats anlita dels äldre besparingar, dels tillfälliga inkomster till belopp af 833,000 Riksdaler och ändock utvisar 1871 års statsreglering, om jag icke sammanblandar den med föregående år, utan betraktar den såsom ett helt för sig, en brist af 190,000 R:dr. Denna brist blifver visserligen betäckt genom öfverskott från år 1870; men huru uppkommer detta öfverskott? Jo derigenom att Riksgäldskontoret förlidit är upplånat omkring 500,000 R:dr mera än som åtgått till jernvägsbyggnader. Nyssnämnda två summor, eller tillsammans 1,023,000 R:dr, utgöra sålunda, oaktadt den höga bränvinsberäkningen, den brist som verkligt förefinnes uti 1871 års inkomster i förhållande till utgifterna för samma år. Detta kan jag icke anse vara ett normalt förhållande och under sådana omständigheter tror jag att det hade varit klokt att ju förr desto heldre taga steget ut och begära en tillökning i den allmänna bevillningen.

Grefve Hamilton, Henning: Det finnes ett sätt att göra opposition, nemligen att när Kongl. Maj:t säger 14, säga 13 och då Kongl. Maj:t säger 12, säga 14. Detta vill jag för min del icke använda. Under föregående riksdagar har Kongl. Maj:t, enligt min tanke, beräknat bränvinstillverkningen i riket för högt. Jag uppgaf då mina skäl till detta antagande och erfarenheten har visat, att jag hade rätt. Nu har Kongl. Maj:t deremot nedsatt beräkningen till tolf och en half millioner kannor. Denna nedsättning grundar sig derpå, att Kongl. Maj:t föreslagit en ökad skatt å bränvin och jag är öfvertygad att om Kongl. Maj:t antagit att skatten skulle blifva enahanda som förut eller 70 öre för kannan, skulle tillverkningen beräknats högre. Deremot antager jag såsom gifvet att, äfven med denna beräkningsgrund, beloppet ej skulle tagits så högt som till fjorton millioner kannor, hvarigenom det med två och en half millioner kannor öfverstiger medeltillverkningen under de tre sistförflutna åren. Det är visserligen sannt, att landet förlidit år hade en god skörd och att från sistlidne Oktober månad under vintern stor bränvinstillverkning

egt rum. Äfvenledes är det sant att man har förhoppning att innevarande år förvänta god skörd af vintersäden, men hurudan skörden af vårsäd och rotfrukter kan blifva är ännu okänt och kommer i alla händelser endast att inverka på vårbränningen 1871, men icke på samma års höstbränning. Att då beräkna tillverkningen så mycket högre än hvartill den under de tre närmaste åren uppgått, som Utskottet gjort, anser jag så mycket oriktigare, som kvantiteten icke uteslutande är beroende af årets skörd. utan äfven kan blifva beroende deraf, att en eller annan bränvinsbrännare upphör med tillverkningen. Efter hvad jag hört uppgifvas under diskussionen skall denna näring gå med förlust och i så fall kan man väl antaga, att icke alla som bedrifva densamma komma att dermed fortfara eller åtminstone att en utvidgning af en så ofördelaktig handtering icke kommer att ega rum. För att uppgöra statsregleringen har man i år nödgats använda föregående årens besparingar eller medel, som föregående år blifvit anslagna, men då icke användts. Kommer nu ett år då ingen dylik tillgång finnes, måste beskattningen ökas, på det man må kunna betala de normala utgifterna och svårigheterna blifva så mycket större, om man nu beräknar tillgångarne högre än hvartill de kunna uppgå. Det hade varit lyckligt, om Riksdagen kunnat afslutas. utan att man behöft besluta någon tillökning i den allmänna bevillningen, icke så mycket för den obetydliga tillökningen, som ej kunde blifva synnerligen tryckande, utan fastner derföre, att man i allmänhet fäster ett stort afseende dervid och att man bör göra allt hvad man kan för den allmänna belåtenheten, men jag fruktar att Riksdagen skall utsätta sig för att ett följande år få öka bevillningen allt för mycket och anser det vara rättast att sjelf betala hvad som fordras för den årliga statsregleringen, och icke skjuta sådant på efterkommande. För min del tror jag icke att bränvinstillverkningen med försigtighet kan beräknas till högre än tretton millioner kannor, samt yrkar att Kammaren måtte besluta att den bestämmes till detta belopp, derom jag anhåller om proposition.

Herr Petré: Bevillnings-Utskottets skyldighet är väl att på de grunder som förefinnas, uppgifva det belopp, hvartill bränvinstillverkningen bör beräknas, och jag vågar då påstå, att denna beräkning ej bör sättas lägre än 14,000,000 kannor. såsom i Betänkandet skett. Förhållandet är, att båda Kamrarne förlidet år höjde siffran från 13 till 14 millioner, och att så skett äfven en gång förut. Alla förhållanden synas ock gifva anledning förmoda, att den stundandetiden skall blifva bättre än den förflutna varit. och den af Utskottet uppgifna siffran kan väl ingalunda anses stridande mot sannolikheten. Skall man taga hänsyn till en del andra skäl, som här blifvit åberopade, så medgifver jag att resultatet kan blifva olika; men sådant har icke tillkommit Bevillnings-Utskottet.

Friherre Beck-Friis: Jag ber att få till den ena af de faktorer, som inverka på tillverkningsbeloppet, nemligen grödans beskaffenhet, lägga äfven den att detta belopp beror jemväl af *konsunttionen*. Det synes på alla tecken, att laudets ekonomiska förhållanden

nu äro vida bättre än för några år sedan, och att följaktligen konsumtionen skall komma att öka sig. En föregående talare sade, att om man räknade rätt, skulle på 1871 års budget uppstå en brist på 190,000 R:dr, och att denna brist skulle kunna blifva betäckt derigenom att man använde 500,000 R:dr, som af Riksgälds-kontoret upplånats förlidet år utöfver hvad som behöfdes; men vid förra riksdagen visade det sig att man borde hafva tagit 2 millioner mera. Jag har ej siffran i minnet, men jag tror att den upplåning för jernvägsbyggnaderna, hvar till vi ännu skulle hafva rättighet, bestiger sig till 3 å 4 millioner.

Jag anhåller om bifall till Bevillnings-Utskottets förslag, som jag anser vara till fullo grundadt på en klok sannolikhetsberäkning.

Herr Tornerhjelm: Det förundrar mig verkligen, att en talare här i sista stunden uppträdte och påyrkat nedsättande af den siffra, hvar till bränvinsbränningen beräknats. En gifven följd af en sådan åtgärd skulle blifva förhöjd bevillning; men jag tror man bör söka undvika sådant, desto heldre som det är sannolikt, att tillverkningsbeloppet för år 1871 skall uppgå till minst 14 millioner kannor, till följd af det ökade välståndet. Hade statsregleringen grundat sig på något annat, skulle jag instämt med Herr Finansministern; men då man nu ända till i Riksdagens elfte timma har gått och inbillat sig, att någon skatteförhöjning ej skulle komma i fråga, förvänar det mig att ordföranden hos Riksgälds-fullmäktige framkommer med ett förslag, som måste göra det nödvändigt att öka bevillningen. Den värde Grefven sade, att man derigenom skulle bidraga till nationens välmåga och trefnad, men jag betviflar att detta är rätta sättet. Man skulle naturligtvis säga nedåt landet att allt gick bra ihop vid Riksdagen utan förhöjd beskattning, men så kom man i sista timman och ökade på densamma. Jag tror ej detta vara ett sätt att väcka förtroende. För min del yrkar jag således att beräkningen bibehålles vid det föreslagna beloppet.

Herr von Koch: Jag ämnar ej inlåta mig på annat än hvad här är fråga om, nemligen beräkningen af tillverkningsbeloppet. Jag vill då endast säga, att det, enligt min åsigt, ej kan skada att bevillningen höjes något litet, då man förut så slösat med anslag till jernvägsbyggnaderna; men hvad angår beräkningen af tillverkningsbeloppet, vill jag endast fästa uppmärksamhet derpå, att det visat sig, att vårbränningen innevarande år uppgått till en så hög siffra som 6,800,000, således högre än något år sedan 1861 med undantag af år 1866. När nu vårbränningen detta år varit så hög och man väl efter två års missväxt synes kunna hoppas på en god skörd i år, så ser jag ej att anledning förefinnes till annat än att godkänna Utskottets beräkning.

Herr von Möller: Jag anhåller om Kammarrens ursäkt för det jag än vidare upptager dess tid, men jag skall fatta mig kort. Jag får erinra, att inkomsterna af bränvinstillverkningen bero ej endast på produktionen, utan jemväl på konsumtionen. Förlidet år lågo en

half million kannor bränvin osålda. I år hafva redan 6,800,000 kannor tillverkats, väl i följd af förlidet års goda skörd, men dock vida mer med anledning af den förväntan man gjort sig om förhöjd skatt och en ny bränvinslagstiftning. Här i Stockholm äro upplagda stora lager, som väntat på en sådan förhöjning. Jag tror vi förtjena landets förtroende mera, om vi öppet säga ifrån, att för detta året hafva vi kunnat reda oss genom att använda äldre besparingar, men att för det kommande året Statens behof ej kunna fyllas utan förhöjd bevillning. Jag förenar mig därför med Grefve Hamilton, och måste, fastän det är i Riksdagens sista timma, motsätta mig Bevillnings-Utskottets beräkning.

Grefve Hamilton: Jag är hufvudsakligen förekommen af Herr von Möller, men vill blott nämna att, om konsumtionen kan antagas uppgå till något mer än 12 millioner årligen, och bränvinsbränningen i år blifver så mycket större än konsumtionens behof, så måste till nästa höst finnas ett lager af bränvin, som åter verkar att tillverkningen blifver mindre under kommande år; och huru skall då tillverkningen kunna uppgå till det belopp Utskottet satt i fråga? Anledningen att jag först i Riksdagens "ellofte timma" yrkat nedsättning af beräkningen, är helt enkelt den, att jag ej brukar yttra mig i ett ärende förr än det blifvit föredraget.

Friherre af Ugglas: Bevillnings-Utskottets förslag är bygd på den omständigheten att vårbränningen innevarande år uppgått till ett belopp af närmare 7 millioner kannor. Jag kan härvid ej underlåta att erinra om förhållandet vid 1867 års riksdag. Då föreslog Kongl. Maj:t att beräkna tillverkningen till 14 millioner kannor; Riksdagen uttalade den mening, också stödd på vårbränningen sistnämnda år, att tillverkningen icke borde beräknas lägre än till 15,000,000 kannor, och resultatet, mine Herrar, blef 10 millioner. Om Kongl. Maj:t under åren 1868 och 1869 beräknat att 14 millioner kannor kunde komma att tillverkas, så var anledningen dertill, att närmast föregående år visade en tillverkning till detta belopp. Men under förliden höst har bränvinsbränningen, ehuru efter en god och riklig skörd, nedgått och visat ett lägre resultat än under de föregående höstterminerna, hvilket gaf giltig anledning till det antagande att bränvinsbränningen var, dess bättre, i nedgående. Jag tror därför att fullgoda skäl talat för att vid denna riksdag nedsätta beräkningen.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels af Grefve Hamilton, att bränvinsbränningsmedlen skola för år 1871 beräknas efter en tillverkning af 13 millioner kannor, eller till ett belopp af 9,100,000 Riksdaler; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till punkten och. då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Vid föredragning af Bevillnings-Utskottets den 9 dennes bordlagda Memorial N:o 15, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande postväsendet, blefvo de föreslagna voteringspropositionerna af Kammaren godkända.

Anmäldes och bordlades Stats-Utskottets Memorial N:o 87, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om förhöjning af le-
gan för kronoskjuts.

Justerades 3 protokollsutdrag för detta sammanträde.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Tisdagen den 10 Maj 1870.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Upplästes och godkändes Banko-Utskottets förslag dels till Riksdagens underdåniga Skrifvelse N:o 46, med reglemente för Riksbankens styrelse och förvaltning, dels ock till Riksdagens Skrifvelse N:o 47, till Banko-fullmäktige med öfverlemnande af Banko-reglementet.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga Skrifvelser:

N:o 48, i anledning af år 1869 verkställd revision af Statsverkets förvaltning under år 1867;

N:o 49, i fråga om kronohemmans samt åtskilliga andra kronolägenheters upplåtande under skattemannarätt utan särskild köpeskillings erläggande;

N:o 50, angående upplåtelse under eganderätt af en till marknads- och kyrkostuguplats anslagen mark inom Lycksele socken af Westerbottens län;

N:o 51, angående restitution till bolaget L. O. Smith & Comp. af erlagd tillverkningsavgift för icke tillverkad bränvin;

N:o 52, angående öfverlåtelse under full eganderätt åt Stockholms stads och läns kurhusinrättning af den till samma inrättning upplåtna egendom å Kungsholmen;

N:o 53, angående afskaffande af åtskilliga från kyrkorne i de provinser, som fordom tillhört Danska monarkien, utgående afgifter; samt

N:o 54, angående befrielse för Skillinge fiskeläges åboar från erläggande af nu utgående afgäld till borgmästaren i Christianstad.

Föredrogs och bifölls Sammansatta Bevillnings- och Lag-Utskottets den 9 dennes bordlagda Utlåtande N:o 1, i anledning af väckt motion angående åtal och beslag vid oloflig försäljning af bränvin.

Föredrogs Lag-Utskottets den 9 dennes bordlagda Utlåtande N:o 49, i anledning af väckt motion om förändrad lagstiftning angående mannens målsmansrätt för hustrun, äktenskapsförord och morgongåfva.

Herr von Gegerfelt: Såsom synes af förevarande Betänkande, har jag funnit mig föranlåten att reservera mig emot Utskottets deri gjorda hemställan, men den skyndsamhet, med hvilken Betänkandet måst expedieras, har hindrat mig att skriftligen affatta skälen derför. Jag ber nu emellertid få tillkännagifva, att jag icke anser det så väl stäldt med lagstiftningen om eganderättsförhållandet emellan makar, som Utskottets motiver synes antyda, samt att, ehuru motionen icke kunnat bifallas, Utskottet dock synes mig hafva haft skälig anledning af densamma att föreslå de inskränknings i gällande stadganden om mannens rätt att öfver hustruns egendom förfoga, hvilka kunna leda till afvärjande af nu ofta förekommande missförhållanden. Ett sådant förslag har ock blifvit utarbetadt, men icke vunnit pluralitet, hufvudsakligen till följd af de skiljaktiga åsikter i detaljer, som inom Utskottet gjort sig gällande. Då nu i anseende till Riksdagens sena timma förevarande fråga icke kan erhålla den noggranna behandling, den förtjenar, vill jag icke påyrka bifall till detta förslag, men har emellertid velat anhålla, att det måtte blifva intaget i Kammarrens protokoll. Enligt detsamma skulle följande lagrum erhålla denna förändrade lydelse:

Giftermålsbalken 8 Kap. 1 §.

Vilja man — — makarnas giftorätt, så ock om inskränkning i mannens rätt till förvaltning af hustruns enskilda egendom. Förord må ej heller göras till förfång — — del af äktenskapsförord.

Giftermålsbalken 9 Kap. 1 §.

Sedan man — — villkor. Är genom äktenskapsförord hustruns enskilda egendom från mannens förvaltning undantagen, förordne Rätten god man att den egendom förvalta; dock vare all inkomst och och ränta, som af sådan egendom faller, såsom samfäld räknad, der ej genom förordet annorledes stadgad är. Vill hustrun ställa egendomen eller någon del deraf under mannens förvaltning, hafve der lof till.

Giftermålsbalken 10 Kap. 2 §.

Man och hustru — — ej heller giftorätt. Ej må den maken tala å sådant testamente, förty att egendomen utgör bröstarfvinges laglott.

Giftermålsbalken 11 Kap. 3 §.

För gäld, som i äktenskapet eller till fästning och bröllopskostnad gjord är, gånge boets samfälda egendom, så ock, om brist deri uppstår, mannens enskilda i betalning. Har hustrun med mannen

till gäldens betalning sig förbundet, svare med sin enskilda egendom till hälften i den gäld, der ej i förbindelsen utmärkt finnes, att betalningsansvaret emellan henne och mannen annorledes delas skall. Hafva de, en för begge och begge för en, till gäldens betalning sig förbundet, svare så hustrun som mannen med enskild egendom för fulla gälden. Om boskilnad och andra skiftanden af egendom i död mans bo gälle hvad särskildt stadgadt är.

Herr Faxe: Jag har begärt ordet för att med några ord redogöra för de åsikter, som i denna fråga gjort sig gällande hos pluraliteten inom Lag-Utskottet. Såsom mig syntes, var man dels ense derom, att inskränkingar borde göras i mannens förvaltningsrätt i afseende å sådan egendom, som tillhör hustrun, och att inskränkingen borde ske genom förord, samt dels äfven derom, att egendomen borde ställas under förvaltning af god man och att hustrun icke borde med sin enskilda egendom ansvara för i äktenskapet gjord gäld, derest hon icke förbundet sig att sådan gäld betala. Man skiljde sig dock i några delar, i det att somliga ansågo, att hustrun aldrig borde få under mannens förvaltning ånyo ställa den egendom, som en gång varit ställd under förvaltning af god man, och äfven i afseende å frågan om afkastningen af hustruns egendom var man af olika tankar, i det att somliga ansågo, att denna alltid borde vara gemensam, under det att andra ansågo, att äfven denna borde kunna genom förord bevaras åt hustrun och ställas under förvaltning af god man. Vidare var man skiljaktig i afseende å betalning af gäld, i det att somlige ansågo, att hustrun icke borde vara skyldig att betala annan gäld än den, för hvilken hon förbundet sig att ansvara, under det att andra ansågo, att hustru icke kan förbinda sig till ansvar för gäld med den egendom, som blifvit ställd under förvaltning af god man. Dessa skiljaktigheter gjorde, att, då frågan kom till afgörande, pluraliteten röstade för rent afslag. För min del instämmer jag i Herr von Gegerfeldts förslag.

Öfverläggningen förklarades slutad och Utlåtandet bifölls.

Föredrogs Lag-Utskottets den 9 dennes bordlagda Utlåtande N:o 50, i anledning af väckt motion om tillägg i 1 § 2 momentet af Kongl. Förordningen den 14 April 1866, om jords och lägenhets afstående för allmänt behof.

Herr Berg: Ehuru jag medgifver, att motionären begärt för mycket, då han föreslagit, att ifrågavarande nya slags vägar, eller så kallade stältrådsvägar, skulle få samma rätt i afseende å expropriation som elektriska telegrafverket, förefaller det mig ändock som om Utskottet i sina motiver skulle gått nog strängt till väga. Utskottet säger nemligen, att skyldigheten för en jordegare att underkasta sig expropriation icke bör ega rum i annat fall, än när jorden erfordras för allmännyttigt ändamål, och att den, som för sin enskilda fördel

vill förvärfva egande- eller nyttjanderätt till annans jord, måste derom med jordegaren träffa öfverenskommelse. Detta kan visserligen vara sant, men, om det är ett allmännyttigt företag, som en enskild person eller ett bolag vill etablera, synes det hårdt, att detta företags utförande skall vara beroende på en enskild trakasserande jordegare. Det finnes många bolag och enskilda personer, som kunna hafva intresse utaf att få en kommunikationsled af ifrågasvarande beskaffenhet, men de hafva dock dermed icke alltid afsett endast sitt eget intresse, utan äfven i lika stor mån det allmännas. I Riksdagens sista timma vill jag nu icke yrka bifall till motionen, då den går för långt; men jag har velat fästa uppmärksamhet på frågan, emedan den synes mig vara af stor vikt och på det att, om en motion af mera modererad beskaffenhet nästa riksdag framkommer, denna måtte hafva framgång.

Friherre Sprengtporten: Då, efter mitt förmenande, vår expropriationslag, framför allt efter den förändring den undergick 1866, då ersättningen nedsattes från 50 procent öfver uppskattningsvärdet till det högsta verkliga värdet, redan ingriper allt för mycket i eganderätten, vill jag ej med min röst bidraga till att äm u ytterligare inskränka denna rätt till förmån för enskild vinning. Sådana företag, som utgöra föremål för motionen, kunna för en jordegare medföra de kännbaraste olägenheter; och ehuru väl han är berättigad att få ersättning för så kalladt intrång, möter det alltid svårigheter, att få förlusten uppskattad till sitt fulla värde. Vill en person åstadkomma någon anläggning till sin enskilda nytta, må han då sjelf träffa öfverenskommelse med dem, hvilkas medgifvande för anläggningen kan erfordras. Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr Faxe: Till tröst för dem, som önska så beskaffade anläggningar, torde jag få erinra, att det ankommer på Kongl. Maj:t att i hvarje förekommande fall pröfva, huruvida ändamålet är allmännyttigt. Något annat vilkor uppställer icke expropriationslagen. Jag fruktar emellertid, att en anläggning af ifrågasvarande beskaffenhet aldrig kan komma i paritet med en elektrisk telegrafledning, utan att den, som väl anlagga en järntrådsbana, alltid måste lösa en del af den jord, hvaröfver banan frångår. Det kan nemligen icke vara nog att blott låta linan löpa och någon gång titta till den, utan man måste hafva väg så väl till som längs efter banan, både för trafikens ombesörjande och för de reparationer, som kunna ifrågakomma; och då kan man ej begära att jordegaren skall utan ersättning medgifva detta. Jag hemställer om bifall till Lag-Utskottets förslag.

Herr Berg: Jag har visserligen af den siste talaren blifvit hugnad med den tröst, att genom ansökan hos Kongl. Maj:t kunde äfven ett enskildt bolag eller en enskild person få sig tillerkänd expropriationsrätt, men jag begärde egentligen ordet med anledning af Friherre Sprengtportens påstående, att eganderätten skulle lida, om Herr Hammarhjelm's ifrågasvarande förslag blefve lag. Det torde dock vara många af enskild person åvägabragta företag, hvilka äro

allmännyttiga, och särskildt ber jag att få påpeka, hvad angår det bolag, hvars talan jag här för, eller stenkolsaktiebolaget i Skåne, att det icke är endast bolagets, utan hela Sveriges intresse, att stenkolsbrytningen uppmuntras. Under diskussionen angående norra stambanan och då fråga var om bergslagernas, särskildt Norbergs bergslags behof af en jernvägsanläggning, som skulle utmynna vid stambanan, tillät jag mig nämna, att för bergslagen finnes äfven ett annat medel än jernväg att utföra sina produkter, och det är att anlägga jerntrådsbanor, hvilka byggas vida billigare, enär de endast kosta 36,000 R:dr milen. Kan nu icke Norbergs bergslag anskaffa medel till en jernvägs anläggande, komma otvifvelaktigt grufvegarne att förena sig om en sådan jerntrådsbana, och då vore det verkligen hårdt, om de skulle kunna af en trakasserande jordegare förhindras härifrån. Mig tyckes, att jag således icke saknat skäl till min kritik öfver Utskottets motiver. Något yrkande vill jag emellertid icke framställa.

Öfverläggningen förklarades slutad och Utlåtandet bifölles.

Föredrogos och biföllos Lag-Utskottets den 9 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 51, i anledning af väckt förslag, åsyftande skyldighet för domstolar, embetsverk och tjenstemän att till pröfning upptaga handlingar, som direkte med posten till dem insändas; och

N:o 52, i anledning af väckt motion om antagandet af taxeringsvärdet såsom grund för fördelning af räntor och andra onera inom hemman.

Föredrogs och bifölles Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 9 dennes bordlagda Utlåtande N:o 10, med anledning af i Andra Kammaren väckta motioner om åtgärder för embetsförvaltningens reorganisation till vinnande af förenkling och besparing.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets Memorial N:o 92, angående den under innevarande riksdag verkställda statsreglering och den för bestridande af Riksgälds-kontorets utgifter erforderliga beviljning.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 8 e. m.

In fidem
O. Brakel.
